

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

IAS 39

Säkringsredovisningens problematik och påverkan på svenska
banker

Magisteruppsats i företagsekonomi
Extern redovisning
HT 2005

Handledare: Jan Marton
Pernilla Lundqvist

Författare: Andreas Bolger 750417
Gustav Borg 800304

Förord

IAS 39 är en mycket komplex standard och det har varit intressant att under tio veckors tid sätta sig in i standarden och dess problematik. Det har också varit intressant att tala med personer som dagligen arbetar med standarden vilket har gett oss perspektiv på problematiken. Vi har under arbetets gång mer och mer fått insikt i standardens olika problemområden. Vi vill rikta ett stort tack till respondenterna som tog sig tid att medverka trots att de var mitt i den hektiska IFRS-implementeringen. Slutligen vill vi framföra ett stort tack till våra handledare, Jan Marton och Pernilla Lundqvist, som bidragit med många konkreta och intressanta synpunkter.

Göteborg den 12 januari 2006

Andreas Bolger

Gustav Borg

Sammanfattning

Examensarbete i företagsekonomi, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Redovisning, Magisteruppsats, HT 2005

Författare: Andreas Bolger och Gustav Borg

Handledare: Jan Marton och Pernilla Lundqvist

Titel: IAS 39 - Säkringsredovisningens problematik och påverkan på svenska banker

Bakgrund och problem: För att uppnå en mer transparent och jämförbar redovisning och skapa en enad europeisk kapitalmarknad har EU beslutat att införa en internationell redovisningsstandard (IFRS). Införandet innebär att alla börsnoterade koncernbolag i EU från och med 2005 måste upprätta redovisning enligt regelverket. Redovisningsstandarder har historiskt sett inte varit kontroversiella men standarden som behandlar finansiella instrument (IAS 39) har väckt protester hos ett flertal intressenter. Då standarden har störst påverkan på finansiella företag är det bankerna som kritiserat standarden hårdast. Problemen med standarden gäller delar av säkringsredovisning (makrosäkringar) samt valmöjligheter som finns i standarden.

Syfte: Syftet med uppsatsen är att identifiera vilka problem som är förknippade med säkringsredovisning enligt IAS 39 för banker, och vad dessa problem får för påverkan på svenska bankers redovisning. Syftet är även att ta reda på hur svenska banker anser att regler för säkringsredovisning bör vara utformade.

Avgränsningar: Den empiriska studien avgränsas till att enbart undersöka den svenska banksektorn. Vi har avgränsat oss till tre storbanker.

Metod: Uppsatsen är av explorativ karaktär och för att uppfylla uppsatsens syfte har en kvalitativ metod använts. Fyra forskningsfrågor har legat till grund för en frågemall för intervjuer med tre svenska storbanker. Empiri, analys och slutsats är strukturerade utifrån de fyra forskningsfrågorna.

Resultat och slutsatser: Svenska banker använder sig i liten grad av portföljsäkringar och är mest beroende av den valmöjlighet som finns i standarden genom att tillämpa FVO istället för säkringsredovisning. Svenska banker anser inte att IAS 39 och säkringsredovisningsreglerna i befintligt skick bidrar till att ge en rättvisande bild av företagets redovisning. Bankerna har skilda uppfattningar om hur reglerna bör vara utformade.

Förslag till vidare forskning: Ett förslag är att utföra en liknande studie då årsredovisningarna för 2006 presenterats och utvidga den empiriska studien. Då denna studie är skriven ur ett producentperspektiv skulle det vara intressant att göra en studie ur ett användarperspektiv.

Förkortningar

<i>ED</i>	Exposure Draft
<i>EFRAG</i>	European Financial Reporting Advisory Group
<i>FASB</i>	Financial Accounting Standards Board
<i>FAS</i>	Financial Accounting Standard
<i>FBE</i>	Fédération Bancaire de l'Union Européenne (European Banking Federation)
<i>FFV</i>	Full Fair Value
<i>FSB</i>	Föreningssparbanken
<i>FVO</i>	Fair Value Option
<i>IAS</i>	International Accounting Standards (Föregångare till IFRS)
<i>IASB</i>	International Accounting Standards Board
<i>IASC</i>	International Accounting Standards Committee
<i>IFRS</i>	International Financial Reporting Standard
<i>JWG</i>	Joint Working Group of Standard Setters
<i>SHB</i>	Svenska Handelsbanken

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrundsbeskrivning	1
1.2 Problemdiskussion	1
1.3 Problemformulering	2
1.4 Syfte	3
1.5 Avgränsningar	3
2 METOD	4
2.1 Angreppssätt	4
2.2 Datainsamlingsmetod	4
2.2.1 Sekundärkällor	5
2.2.1.1 Böcker och vetenskapliga artiklar	5
2.2.1.2 Internet	5
2.2.2 Primärkällor	5
2.2.2.1 Undersökningsobjekt	5
2.2.2.2 Intervjuer	6
2.3 Metod för analys	7
2.4 Validitet och Reliabilitet	8
2.4.1 Validitet	8
2.4.2 Reliabilitet	9
2.5 Metodkritik	9
2.6 Källkritik	10
3 REFERENSRAM	11
3.1 IASB:s Föreställningsram	11
3.1.1 Relevans	11
3.1.2 Tillförlitlighet	11
3.1.3 Jämförbarhet	12
3.1.4 Avvägning mellan kvalitativa egenskaper	12
3.1.5 IAS 39: Underliggande principer	13
3.2 IAS 39 – en översikt	14
3.2.1 Tillämpningsområden	15
3.2.2 Värderingsprinciper	15
3.2.2.1 Upplupet anskaffningsvärde och effektivräntemetoden	15
3.2.2.2 Verkligt värde	15
3.2.3 Klassificering och värdering av finansiella instrument	16

3.2.5 Fair Value Option (FVO)	18
3.2.4 Reglerna för säkringsredovisning	18
3.2.4.1 Säkringsinstrument	18
3.2.4.2 Säkrad post	19
3.2.4.3 Säkringsredovisning	19
3.3 Behovet av säkringsredovisning	21
3.4 Makrosäkringar	22
3.4.1 Undantag från reglerna om makrosäkringar	23
3.5 Debatten kring IAS 39	24
3.5.1 Svenska Bankföreningens ståndpunkt	24
3.5.2 FBE:s ståndpunkt	25
3.5.3 ECB:s ståndpunkt	26
3.5.4 IASB:s ståndpunkt	26
3.6 Forskning om verkligt värde för finansiella instrument	27
4 EMPIRI	29
4.1 Presentation av respondenterna	29
4.2 Hur påverkas svenska bankers redovisning av reglerna för säkringsredovisning enligt IAS 39?	29
4.3 Bidrar säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning?	30
4.4 I vilken utsträckning använder sig bankerna av portföljsäkringar?	32
4.5 Hur borde reglerna för säkringsredovisning se ut enligt de svenska bankerna?	33
5 ANALYS	34
5.1 Hur påverkas svenska bankers redovisning av reglerna för säkringsredovisning enligt IAS 39?	34
5.2 Bidrar säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning?	35
5.3 I vilken utsträckning använder sig de svenska bankerna av portföljsäkringar?	36
5.4 Hur borde reglerna för säkringsredovisning se ut enligt de svenska bankerna?	37
6 SLUTSATSER OCH FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	38
6.1 Hur påverkas svenska bankers redovisning av reglerna för säkringsredovisning enligt IAS 39?	38
6.2 Bidrar säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning?	39
6.3 I vilken utsträckning använder sig de svenska bankerna av portföljsäkringar?	39
6.4 Hur borde reglerna för säkringsredovisning se ut enligt de svenska bankerna?	40

6.5 Förslag till vidare forskning	40
REFERENSLISTA	42
Litteratur	42
Tidnings- och tidsskriftsartiklar	43
Uppsatser	43
Lagar, förordningar samt officiella dokument	43
Internet	44
Intervjuer	45
Föreläsningar	45
APPENDIX	46
Appendix A – Intervjumall	46
Appendix B – Intervjuer	48
Nordea - ledningsgruppen för Group treasury, ansvarig för Asset and Liability Management/Midoffice, Gunilla Domeij-Hallros	48
FSB - Pia Heldesjö, Ekonomichef Spintab	50
SHB: Mikael Ström - Ledningsgruppen för ekonomiavdelningen, rapporterar till ekonomichefen	53
Appendix C – Carve-outs	57

1 Inledning

I inledningen presenteras först en bakgrund följt av en problemdiskussion och en problemformulering. Slutligen presenteras uppsatsens syfte och avgränsningar.

1.1 Bakgrundsbeskrivning

Kapitalmarknaden har under de senaste 25 åren fått en mer framträdande roll. Världens kapitalmarknader integreras i allt högre grad och liknar allt mer en enda stor marknad. (Wahlström, 2000) EU har ambition att skapa en gemensam europeisk marknad, och därmed också en gemensam kapitalmarknad, men det faktum att varje medlemsland har haft sin egen uppsättning redovisningsregler har varit ett hinder för denna ambition. Avsaknaden av en tillräckligt stark kapitalmarknad i EU har gjort att stora europeiska företag sökt sig till starkare kapitalmarknader som den amerikanska för att söka finansiering. Med målet att skapa en gemensam konkurrenskraftig kapitalmarknad för EU presenterade EU i juni 2000 "The way forward", ett initiativ för harmonisering av redovisningsstandarder för noterade koncerner. Detta skulle uppnås genom en övergång till internationella redovisningsstandarder, International Accounting Standards (IAS), som numera går under beteckningen International Financial Reporting Standards (IFRS) (Brackney & Witmer, 2005). Det definitiva steget mot en harmonisering av redovisningsregler inom EU togs i juni 2002 då EU:s ministerråd beslutade om att införa IFRS. Beslutet innebär att alla noterade företag på koncernnivå från och med 1 januari 2005 måste upprätta bokslut i enlighet med IFRS. (www.icaew.co.uk)

Idag har EU godkänt samtliga av IASB:s (International Accounting Standards Board) standarder i sin helhet med undantag för IAS 39 - Finansiella instrument: redovisning och värdering. Standarden behandlar *när* finansiella instrument ska tas upp i balansräkningen och *hur* dessa ska värderas. Redovisningsstandarder har historiskt sätt inte varit särskilt kontroversiella, men IAS 39 har ändrat på det då standarden har fått stor uppmärksamhet. (Kruger, 2005) Delar av IAS 39 har väckt protester hos ett flertal intressenter. Det gäller bland annat möjligheten att värdera samtliga finansiella instrument till verkligt värde, samt vissa delar av reglerna för säkringsredovisning. (www.iasplus.com) Den förstnämnda delen av problematiken är nu löst, men problematiken kring säkringsredovisning väntar fortfarande på en lösning (Brackney & Witmer, 2005).

1.2 Problemdiskussion

Tanken med IFRS är att få en mer transparent redovisning och att öka jämförbarheten på ett internationellt plan mellan företag. För att uppnå detta utvecklar IASB standarder efter en antagen föreställningsram. Föreställningsramen behandlar kvalitativa egenskaper som redovisningen ska uppfylla för att ge en rättvisande bild av företaget och därigenom också öka jämförbarheten mellan företag. (IASB, 2001)

Huruvida IAS 39 leder fram till en mer rättvisande bild har debatterats och har bland annat behandlats i en uppsats skriven av Eriksson, Tjernberg och Öhman (2005).

Uppsatsen visar att påverkan av IAS 39 är störst i finansiella företag så som t.ex. banker. Det är också banker som har riktat störst kritik mot IAS 39 (Brackney & Witmer 2005).

Som tidigare nämnts har kritiken mot IAS 39 framförallt handlat om två delar. Den första är den så kallade "fair value option" (FVO), dvs. möjligheten att designera vilken som helst finansiell tillgång eller finansiell skuld som ett finansiellt instrument värderat till verkligt värde via resultaträkningen. Den andra är reglerna om säkringsredovisning och förbudet mot makrosäkringar (portföljsäkringar)¹. En makrosäkring är en säkring av en nettoposition (ett nettobelopp) av en portfölj med finansiella tillgångar och finansiella skulder². Kritik avseende den första delen kom framförallt från Europeiska Centralbanken (ECB), på grund av farhågor att FVO skulle missbrukas av företag som befinner sig i prekära finansiella situationer på så sätt att skulder värderas till verkligt värde och med det en missvisande balansräkning som följd (Brackney & Witmer 2005). Kritiken mot förbudet mot makrosäkringar framfördes framförallt av intresseorganisationen för den europeiska banksektorn, Fédération Bancaire de l'Union Européenne (FBE) (www.fbe.org, Brackney & Witmer 2005). Bankernas kritik har bestått i att IAS 39 inte tar hänsyn till hur deras verksamhet bedrivs och att IAS 39 sannolikt medför stora kostsamma förändringar på deras skuld- och tillgångshantering och redovisningssystem samt skapar omotiverad volatilitet i deras resultaträkningar (www.hmrc.gov.uk).

Kritiken från ECB och FBE har lett fram till att EU i november 2004 antog en omgjord version med två undantag, så kallade "carve-outs". Det ena av dessa gällde möjligheten att värdera alla finansiella skulder till verkligt värde, och det andra gällde makrosäkringar (portföljsäkringar). Det undantag EU gjorde med avseende på säkringsredovisning innebar att man helt enkelt eliminerade vissa delar från standarden. Det som togs bort var vissa bestämmelser om regler för att bedöma säkringars effektivitet samt förbudet mot att makrosäkra t.ex. lönekonton, dvs. bankkonton där innehavarna kan gör uttag när som helst (www.hmrc.gov.uk). Hur den slutgiltiga lösningen för frågan om säkringsredovisning ska se ut är ännu oklart.

Det som av många anses vara den största underliggande faktorn till problemen med IAS 39 är att standarden blandar värderingsprinciper. Vissa finansiella instrument ska värderas till verkligt värde och vissa ska värderas till upplupet anskaffningsvärde. För att lösa problemet finns i IAS 39 en speciell typ av redovisning, nämligen säkringsredovisning. Säkringsredovisning får endast göras under av standarden klart definierade omständigheter. Problem uppstår då dessa omständigheter blir svåra att urskilja då mer komplicerade säkringsrelationer uppstår i form av makrosäkringar. (Whittington 2005, Hauge 2004, IAS 39)

1.3 Problemformulering

Problemdiskussionen ger upphov till ett flertal forskningsfrågor som vi vill besvara:

¹ Makrosäkring och portföljsäkring är synonymer. Vi för en diskussion om detta i 3.4.

² Exempel: En portfölj innehåller finansiella tillgångar på 100 och finansiella skulder på 80. Som säkrad post identifieras nettoskillnaden (positionen) på 20.

- *Hur påverkas svenska bankers redovisning av reglerna för säkringsredovisning enligt IAS 39? Med påverkan menar vi vad bankerna upplever för eventuella problem, och vad detta får effekter i den finansiella rapporteringen, samt hur bankerna hanterar detta.*
- *Bidrar säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning?³*
- *I vilken utsträckning använder sig svenska banker av portföljsäkringar?*
- *Hur borde reglerna för säkringsredovisning se ut enligt de svenska bankerna?*

1.4 Syfte

Syftet med uppsatsen är att identifiera vilka problem som är förknippade med säkringsredovisning enligt IAS 39 för svenska banker, och vad dessa problem får för påverkan på svenska bankers redovisning. Syftet är även att ta reda på hur svenska banker anser att regler för säkringsredovisning bör vara utformade.

1.5 Avgränsningar

Den empiriska studien avgränsas till att enbart undersöka den svenska banksektorn. Vi har avgränsat oss till tre storbanker. Anledning är dels uppsatsens omfattning men även att den fjärde tilltänkta banken och den Svenska Bankföreningen inte hade tid att delta i undersökningen. Uppsatsen kommer enbart att behandla makrosäkringar av ränterisk och inte makrosäkringar av valutarisk då detta inte är det huvudsakliga problemet för banker. Vi har tagit del av det tillägg till säkringsredovisningsreglerna som publicerades den 22 december 2005 som rör kassaflödessäkringsredovisning av "forecast intragroup transaktions". Vi bedömer att denna fråga ligger utanför vårt forskningsområde och tillägget kommer inte att tas upp i uppsatsen.

Uppsatsen är skriven ur ett producentperspektiv, dvs. ur bankernas perspektiv. Vi går inte in på ett externt användarperspektiv. Detta betyder att vi inte i undersökningen kommer att inkludera sådana som kan tänkas använda sig av bankernas finansiella rapporter, som till exempel analytiker.

³ Se 2.5 för en diskussion om vad vi avser med rättvisande bild.

2 Metod

I detta kapitel presenteras hur vi gått tillväga för att besvara forskningsfrågorna. Vi redogör för vilket angreppssätt vi har valt och hur vi har samlat in information och vilken typ av information vi använt. Vidare presenteras vår analysmodell samt diskuteras uppsatsens validitet och reliabilitet. Kapitlet avslutas med en metod- och källkritik.

Metod används som ett redskap för att lösa ett problem och komma fram till ny kunskap. För att en metod i ett samhällsvetenskapligt forsknings- och utvecklingsarbete ska kunna användas måste vissa grundkrav vara uppfyllda. Det är viktigt att det finns en överensstämmelse med den verklighet som undersöks. Ett systematiskt urval av information måste göras som ska kunna utnyttjas på bästa sätt. Resultatet ska möjliggöra ny kunskap och kunna leda till fortsatt forskning och ökad förståelse. Det är också viktigt att hållbarheten i resultatet ska kunna kontrolleras och granskas (Holme & Solvang, 2000). Vi kommer i metodkapitlet att förklara hur vi i uppsatsen har försökt att uppfylla dessa grundkrav.

2.1 Angreppssätt

Uppsatsen är av explorativ karaktär. Det innebär att vi ska undersöka ett ämne om vilket vi inte har tillräcklig kunskap. Empirisk undersökning används för att utforska och inhämta information om de givna forskningsfrågorna. Man försöker att belysa problemområdet allsidigt. (Patel & Davidson, 2003)

Ofta skiljer man på två olika metodiska angreppssätt: Kvantitativ och kvalitativ metod. Kvantitativ forskning använder sig av data i numerisk form, medan kvalitativ forskning använder sig av data som inte meningsfullt kan uttryckas i numerisk form (Merriam, 1998). Enligt Holme & Solvang (2000) är förståelse det primära syftet med en kvalitativ metod. Vi ämnar genom denna uppsats uppnå en ökad förståelse för säkringsredovisning samt hur de svenska bankerna ser på problemen med säkringsredovisning. Vi är intresserade av att veta hur bankerna formulerar sin uppfattning av problematiken; tonvikten ligger på att erhålla en djupare inblick i hur bankerna ser på problematiken och inte hur många av respondenterna som har en viss uppfattning. Då vi använt oss av tre respondenter är det inte meningsfullt att denna problematik formuleras kvantitativt i t.ex. en enkätundersökning. Vi har därför valt ett kvalitativt angreppssätt.

2.2 Datainsamlingsmetod

Det är viktigt att en studie inte bara bygger på en typ av källa (Yin, 1994). Uppsatsens olika delar är därför uppbyggda på ett flertal typer av källor. Referensramen bygger på sekundärkällor. En sekundärkälla innebär en tolkning av saker och ting som har ägt rum och baseras på en primärkälla (Bell 2000). Förutom sekundärkällor har vi även använt oss av primärkällor. En primärkälla är information författaren själv samlar in och använder sig av (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 1997). Dessa har samlats in i form av intervjuer

och presenteras i uppsatsens empirikapitel. Det avgörande för om en källa är en sekundär- eller primärkälla är närheten till informationslämnaren (Patel & Davidsson, 2003). Det kan därför argumenteras för att IAS 39 är en primärkälla, då den är mycket nära informationslämnaren, dvs. IASB. Vi har dock valt att klassificera IAS 39 samt officiella brev och dylikt som sekundärkällor. Det väsentliga är att inse att det är en glidande skala mellan primära och sekundära källor; ju längre ifrån en källa är från den ursprungliga källan desto mer kan informationen ha förvanskats.

2.2.1 Sekundärkällor

Våra sekundärdata är hämtad från böcker, vetenskapliga artiklar, branschtidskrifter och information från organisationer som på olika sätt har möjlighet att påverka redovisningens reglering samt information från banker och revisionsbyråers hemsidor.

2.2.1.1 Böcker och vetenskapliga artiklar

Vi har funnit att det inte har skrivits avsevärt mycket litteratur om IAS 39 och makrosäkringar. Böcker har främst använts vid uppbyggnad och val av metod samt för att studera underliggande redovisningsteorier. Dessa innefattar t.ex. värderingsprinciper och redovisningens syfte. Artiklar från branschtidskrifter har varit till stor hjälp vad det gäller att kartlägga bakgrunden till den rådande situationen. För att få ett forskningsbaserat perspektiv har vi studerat vetenskapliga artiklar. Vi har sökt uppsatser och litteratur på Libris och Gunda samt tidningsartiklar och vetenskapliga artiklar på databaserna Business Source Premier, Science Direct, FAR komplett, Factiva, Emerald Insight, Taylor & Francis, Blackwell Synergy, Scopus etc. Sökord vi använt är fair value, fair value option, financial instruments, portfolio hedge, macro hedging, cash flow hedging, IAS 39, IFRS etc.

2.2.1.2 Internet

Internet har varit en viktig informationskälla när det gäller att hitta information som beskriver den aktuella situationen och den debatt som förs runt säkringsredovisning och makrosäkringar. När vi använder Internet som källa har vi försökt att noga kontrollera källans ursprung. Därför har vi hållit oss till att använda dokument från organisationer som kan anses pålitliga. Vi har haft i åtanke vilket eller vilka incitament författaren eller organisationen kan tänkas ha och vad det kan få för effekt på texten samt vad författaren har för kunskap om ämnet. Organisationers hemsidor som varit till stor hjälp är IASB samt europeiska bankers och revisionsbyråers hemsidor. Vi har använt oss av söktmotorn google.

2.2.2 Primärkällor

De primärkällor som använts i denna undersökning är telefonintervjuer med tre av Sveriges största banker. Vi hade från början planerat att intervjua en fjärde svensk bank samt den Svenska Bankföreningen. Dessa fick tyvärr utelämnas då de inte hade tid att delta.

2.2.2.1 Undersökningsobjekt

De tre banker som ingår i undersökningen är Nordea, Svenska Handelsbanken (SHB) och Föreningssparbanken (FSB). Den bank som uteblev är Skandinaviska Enskilda Banken

(SEB). Urvalet av just dessa fyra banker bygger helt enkelt på att dessa är det största bankerna på den svenska marknaden och som samtliga har en liknande verksamhet. De personer som intervjuats är följande:

- Gunilla Domeij-Hallros, ingår i ledningsgruppen för Group treasury, ansvarig för Asset and Liability Management/Midoffice, Nordea
- Mikael Ström, Ledningsgruppen för ekonomiavdelningen, SHB
- Pia Heldesjö, Ekonomichef Spintab, FSB

Även om alla respondenter innehar positioner där de arbetar med IAS 39 bör det tas i beaktande att deras arbetsuppgifter inom bankerna inte är identiska, vilket kan påverka intervjuaren. Spintab är ett dotterbolag till FSB som handhar bostadsutlåning, vilket gör att Pia Heldesjös roll skiljer mer från de två andras.

2.2.2.2 Intervjuer

Syftet med att genomföra intervjuer kan enligt Holme & Solvang (2000) vara att öka informationsvärdet och skapa en grund för en djupare och mer fullständig uppfattning. Våra intervjuer ska leda till ökad förståelse för problemet kring säkringsredovisning och makrosäkringar. För att man ska kunna samla in relevant och pålitlig information är det viktigt att man intervjuar rätt personer. Vi började med att ringa till bankernas växel. Genom växeln blev vi vidarekopplade till någon som hade kunskap om vem som besitter kunskap om ämnet. Vi skickade därefter ut ett email till personen i fråga där uppsatsens syfte och tänkt innerhåll övergripande beskrevs. Emailet innefattade även vad för typ av frågor vi tänkte ställa och hur lång tid intervjun skulle ta. Vi har därigenom i vårt utskick varit noga med att förklara vilken kompetens respondenten bör besitta.

De alternativa intervjuformer som man har till sitt förfogande visar på olika grad av formalisering. I en synnerligen formell intervju fungerar intervjuaren så mycket som möjligt som en maskin, en objektiv registrator. Motsatsen är informell intervju där intervjun styrs av respondentens svar och reaktioner (Bell, 2000). Våra intervjuer är ett mellanting av formell och informell intervju där intervjun till viss del tillåts styras av respondentens respons. Vi använder oss av en fokuserad intervjumodell där intervjun till viss del är strukturerad då en klar frågemall finns för intervjun. Frågemallen⁴ fungerar som en ram och är uppbyggd utifrån vår referensram och forskningsfrågor. Vi har vinnlagt oss om att alla teman och aspekter ska bli berörda, genom att använda oss av de begrepp som finns i forskningsfrågorna i frågemallen. Ett problem med denna utformning kan vara att det är vi som bestämmer frågorna och det kan hända att viktiga frågor utelämnas (Bell, 2000). Vi har därför innan intervjuerna noga studerat problemet med säkringsredovisning och makrosäkringar för att i bästa mån täcka in det som är viktigast och kunna ställa rätt frågor. Vi lämnar också en viss frihet för respondenten då vissa frågor är relativt öppna. En viss skevhet kan uppkomma om man har starka åsikter i

⁴ Frågemallen återfinns i appendix A.

ämnet (Bell, 2000). Vi har därför försökt vara försiktiga och uppmärksamma på hur frågorna formulerats.

För att intervjuerna ska vara så värdefulla som möjligt har vi vid utformning av frågemallen och vid utförandet av intervjuerna utgått från vissa av Bell (2000) uppsatta huvudregler: inga ledande frågor, inga outtalade förutsättningar, en fråga i taget och inga värderande frågor. Ordningen på frågorna är viktig när det gäller att etablera en bra kontakt med intervjupersonen (Bell, 2000). Vi har försökt lägga upp frågorna så att vi får en löpande stringens genom intervjun. Om frågorna av olika skäl ändå av respondenten skulle kastas om under intervjun, låter vi intervjun fortlöpa så länge den hålls inom frågemallens ramar. För att man ska vara säker på att intervjumallen genererar bra och intressanta svar kan man använda sig av en eller flera pilotintervjuer där man testat frågorna (Smith, 2003). Med det låga antalet respondenter har vi inte funnit det lämpligt att använda oss av pilotintervjuer.

Vi använder oss av telefonintervjuer framför allt av praktiska skäl. Respondenterna är samtliga verksamma i Stockholm samt befinner sig ofta på tjänsteresa. Valet är även en kostnadsfråga. För att dokumentera intervjuerna har bandspelare använts. När man använder bandinspelningar kan man kontrollera ordalydelsen om man till exempel skulle vilja citera delar av intervjun samt kontrollera om ens anteckningar stämmer. Helst ska man med hjälp skriva ut hela intervjuerna vilket är mycket tidskrävande. (Bell, 2000) Med hänsyn till uppsatsens omfattning har vi ej med hjälp av någon utomstående part transkriberat intervjuerna. Vi har istället skrivit ner intervjuerna⁵ själva. Vi har genom detta lättare kunnat gå igenom vad var och en av respondenterna sagt. Utskrifterna har sedan skickats ut till respektive respondent för att denne ska kunna läsa igenom och kontrollera att vi uppfattat allt riktigt.

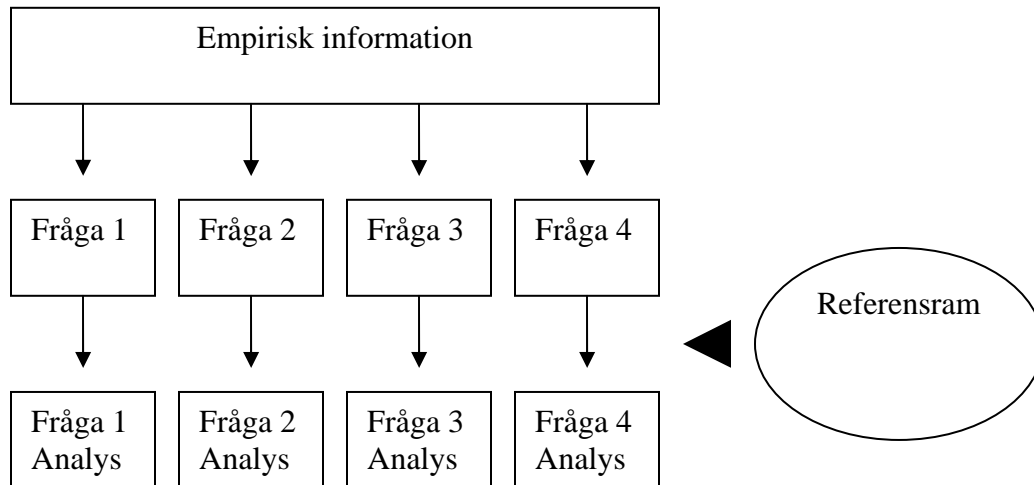
2.3 Metod för analys

Metod för analys är det sätt som vi väljer att bearbeta den information som erhållits genom den empiriska undersökningen. Under intervjuprocessen dyker det ofta upp tankar som rör hela problemområdet. Det är då viktigt att man dokumenterar dessa tankar. (Patel & Davidson, 2003) Vi har löpande analyserat intervju svaren och efter en utförd intervju har vi diskuterat om vi förbisett något eller om respondenten svarat på de frågor vi ämnat få svar på. Vi är medvetna om att respondenterna kan ha tolkat frågorna på olika sätt. När vi analyserat har vi därför försökt att ta hänsyn till detta genom att bedöma huruvida en respondent tolkat en fråga på ett sätt som avviker från vad som varit avsett. Tankar om vad som sammankopplar respondentens svar med referensramen har skrivits ned för att sedan utvecklas i analyskapitlet.

För att uppsatsens struktur ska vara överskådlig och enkel för läsaren att följa har analyskapitlet liksom empirin strukturerats efter uppsatsens fyra forskningsfrågor. Under dessa har respektive respondents svar placerats in och ställts emot varandra. Under respektive forskningsfråga analyseras motsvarande del av empirin med de teorier och

⁵ Intervjuerna återfinns i Appendix B.

texter som återfinns i referensramen. Analysen ska i sin tur leda fram till de slutsatser som dras i kapitel sex. Vi anser att genom att ställa upp empiri och analys på detta sätt underlättar för författarna att svara på uppsatsens forskningsfrågor samt att redovisa uppsatsens slutsatser. Figur 2.1 är en illustration av den analytiska processen, från att den empiriska informationen har insamlats till att den bearbetats.

Figur 2.1 Analysmodell källa: egen

2.4 Validitet och Reliabilitet

Begreppen validitet och reliabilitet är av stor betydelse vid en bedömning av en undersöknings kvalitet. Begreppen kan ha lite olika betydelse beroende på vem som beskriver dem. Enligt Holme & Solvang (1997) är begreppen inte lika betydelsefulla vid kvalitativ forskning som vid kvantitativ forskning. Validitet och reliabilitet är till viss del avhängiga av varandra, varför båda begreppen måste beaktas (Patel & Davidsson, 2002).

2.4.1 Validitet

Wiedersheim-Paul och Eriksson (1997) definierar validitet som mätinstrumentets förmåga att mäta det som det är tänkt att mäta. De delar upp begreppet i inre *validitet* och *yttre validitet*. Inre validitet är överensstämmelsen mellan begrepp och de operationella definitionerna av dem. Således kan den inre validiteten bestämmas utan att samla in empiriska fakta. Yttre validitet avser överensstämmelsen mellan den operationella definitionen av begreppet och verkligheten. Bedömningen av den yttre validiteten måste ta de insamlade empiriska fakta i beaktande. För att säkerställa den inre validiteten har vi försökt utforma frågeformuläret på ett sådant sätt att frågorna fångar upp problematiken kring säkringsredovisning och makrosäkringar på ett adekvat sätt. Den yttre validiteten har stärkts då respondenterna efter intervjuerna har haft möjlighet att kontrollera sina svar. Genom detta har vi fått en verifikation på huruvida vi uppfattat respondenten på ett riktigt sätt. En nackdel med att låta respondenten läsa igenom sina svar kan vara att denne då

ändrar sina tidigare svar för att organisationen inte ska framstå på ett missgynnande sätt, detta skulle i sin tur sänka validiteten.

En problematik som kan påverka validiteten är hur väl mottagarens uppfattning och förståelse av frågorna överensstämmer med sändarens. Detta gäller i synnerhet när lite mer mångfacetterade begrepp används, som till exempel ”rättvisande bild”. Detta har vi försökt att hantera dels genom att när vi har analyserat efter bästa förmåga tolkat intervju svaren, dels genom att bifoga utskriften av intervjuerna så att läsaren kan göra en egen bedömning.

2.4.2 Reliabilitet

Reliabilitet innebär att mätinstrumentet ger tillförlitliga och stabila utslag; en hög reliabilitet betyder att undersökningen om den upprepas vid annat tillfälle och med annat urval ger samma resultat (Wiedersheim-Paul & Eriksson, 1997). Målet med reliabilitet är att minimera fel och systematiska avvikelser i undersökningen. En viktig del för att försäkra sig om hög reliabilitet är att dokumentera forskningsprocessen så att den kan upprepas. (Yin, 1994) En annan beskrivning av reliabilitet är att det handlar om att utföra undersökningen på ett tillförlitligt sätt. Reliabilitet torde vara viktigare vid genomförandet av kvantitativa undersökningar, det är då man kan erhålla ett regelrätt mått på reliabiliteten. Ett sätt att öka reliabiliteten när man inte kan beskriva den med ett mått är att använda sig av standardiserade intervjuer. (Patel & Davidsson, 2002) Vi har varit två intervjuare vilket ökar reliabiliteten. I vårt fall, där vi intervjuar tre individer som representerar olika organisationer, hänger reliabiliteten på flera faktorer. För det första är det troligt att respondenternas svar kommer att variera beroende på när de tillfrågas, kanske beroende på nya insikter hos respondenterna samt förändrade externa förhållanden, framförallt då avseende utformningen av IAS 39 då ändringar har gjorts i den och troligtvis kommer att ske igen. Vi genomförde därför alla intervjuer inom ett så kort tidsspann som möjligt, då intervjuerna genomfördes under fyra dagar. Att tala om slumpinflytande vid den här typen av undersökning är kanske inte så meningsfullt. Vad vi har gjort för att säkerställa en så hög reliabilitet som möjligt är att försöka utforma frågeformuläret på ett sådant sätt att frågorna besitter en tillräcklig precision för att fånga det vi vill undersöka, och så långt som är möjligt är fritt från tvetydigheter. Därför har vi också noga studerat referensramen samt uppsatsens forskningsfrågor vid utformandet av frågeformuläret. En aspekt som kan ha ett negativt inflytande på reliabiliteten är vem på företaget vi har intervjuat, det kan ju förhålla sig så att den vi har intervjuat inte är den inom företaget som besitter den bästa kunskapen på området. Detta har vi i störst mån försökt undvika då vi har varit noga med att komma i kontakt med rätt personer.

2.5 Metodkritik

Till en början var den empiriska undersökningen tänkt att omfatta ett större antal undersökningsobjekt än tre banker. Den var tänkt att innefatta intervjuer från fyra banker, två revisorer samt den Svenska Bankföreningen. Bortfallet av SEB från undersökningen gör att den blir mindre heltäckande. Intervjuer med revisorer hade förmodligen tillfört användbar information för uppsatsen då det kan tänkas vara av intresse att ta hänsyn till vad ytterligare en typ av intressent av IAS 39 har för åsikter i problemen angående

säkringsredovisning. Att bara utgå ifrån tre respondenter vilka kan tänkas ha liknande incitament får tas under beaktande då uppsatsens resultat presenteras. Angående den uteblivna intervjun med Svenska Bankföreningen har vi istället använt oss av det material som presenteras på deras hemsida. Detta medför att validiteten riskerar att bli lägre då vi tolkar bankföreningens dokument utan den möjlighet att ställa följdfrågor som vi har i en intervjusituation

Vi har inte använt oss av en så kallad pilotintervju för att ta reda på vilka frågor och områden som är viktiga. Detta innebär att vi vid den första intervjun som genomfördes, inte helt säker kunde veta om frågemallen skulle resultera i intressanta svar från respondenten.

Frågemallens konstruktion och begreppet ”rättvisande bild” inbjuder till många olika tolkningar. Detta gör att svaret till den andra forskningsfrågan i 6.2 blir något svagt. Sett i efterhand borde vi därför ha definierat begreppet noggrannare och ställt frågan utifrån den definition med de olika kvalitativa egenskaperna som presenteras under 3.1 i referensramen. Vi skulle också ha frågat bankerna om det godtog denna definition av rättvisande bild.

2.6 Källkritik

Vad gäller information som hämtas från Internet kan det vara svårt att avgöra dess giltighet. Organisationer kan ha incitament att vinkla informationen som kan vara svåra att upptäcka. Ett flertal av de organisationer vars dokument vi använt oss av i referensramen har tydligt definierade uppdrag att verka för sina medlemmars intressen. Även ett flertal av de artiklar vi använt oss av är skrivna av personer som är aktiva inom någon av de intressenter som påverkas av IAS 39. Detta gör att dessa artiklar inte helt och hållet kan anses vara uppbyggda utifrån objektiv forskning.

3 Referensram

Detta kapitel inleds med en genomgång av teori avseende redovisningens principer och syften som har särskild relevans för IAS 39. Efter det följer en redogörelse för de underliggande principer som IAS 39 bygger på. Därefter kommer en översikt av IAS 39, med tonvikt på reglerna för säkringsredovisning, varpå ett avsnitt om problematiken om makrosäkringar och den debatt som varit om dem följer. Slutligen kommer ett avsnitt om forskning om verkligt värde för finansiella instrument. Referensramen är tänkt att förutom att ligga till grund för analys även bidra till en bättre och nödvändig förståelse för att läsaren ska kunna sätta sig in i uppsatsens kontext.

3.1 IASB:s Föreställningsram

Föreställningsramen publicerades 1989 av IASC vilken har legat till grund för framtagandet av internationella redovisningsstandarder. När IASC omformades till IASB anpassades föreställningsramen och fastslogs 2001 i samband med att den antogs av IASB. (www.iasplus.com) Föreställningsramen behandlar begrepp och grundprinciper för utformning av finansiella rapporter (IASB, 2001). I föreställningsramen beskrivs konceptet av hur finansiell redovisning är uppbyggd och fungerar även som en guide till att lösa frågor angående redovisning som inte detaljregleras i någon standard. (www.iasplus.com) Syftet med finansiella rapporter är att tillhandahålla information om ett företags finansiella ställning och resultat samt förändringar i den ekonomiska ställningen (IASB, 2001). För att den externa redovisningen ska förmedla rätt och riktig information om ett företags ekonomi till användare utanför företaget, bör den uppfylla vissa kvalitativa egenskaper. De fyra viktigaste av dessa är begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet (IASB, 2001). Begreppet *rättvisande bild* används inte i ramverket, men rättvisande bild anses föreligga om de ovan nämnda kvalitativa egenskaperna är uppfyllda (IASB, 2001).

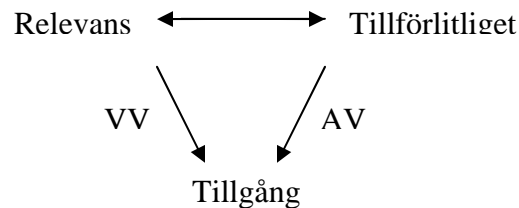
3.1.1 Relevans

Den primära egenskapen för redovisningen är relevans, dvs. att redovisningen återger relevant information som gör den användbar för beslut. Som minikrav för relevans brukar man tala om två kriterier, *begriplighet* och *aktualitet*. Med begriplighet menas att mottagaren förstår innebörden av informationen (IASB, 2001). Aktualitet syftar till att informationen i redovisningsrapporter ska vara aktuell när den ges ut. Rapporterna ska alltså inte ges ut allt för lång tid efter redovisningsperiodens slut eller med allt för stora intervall. (IASB, 2001)

3.1.2 Tillförlitlighet

Tillförlitlighet handlar om redovisningens förmåga att avbilda en ekonomisk verklighet i ett företag. För att rätt aspekter av verkligheten ska avbildas på ett säkert sätt brukar man använda sig av begreppen *validitet* och *verifierbarhet*. Hög validitet har redovisningen om den avbildar de aspekter av verkligheten som den avser att avbilda. Redovisningen skall vara *fullständig* och skall innefatta alla *väsentliga* ekonomiska händelser under en

period samt återge företagets ekonomiska tillstånd vid periodens slut. Med väsentliga ekonomiska händelser avses att informationen ska vara tillräckligt betydelsefull för att kunna påverka beslut hos någon grupp av användare. Med verifierbarhet i redovisningssammanhang menas till vilken grad till exempel värdet av en tillgång kan styrkas. Anskaffningsvärdet på en tillgång har således hög verifierbarhet eftersom det stöds av en inköpsfaktura. Om man vill mäta en tillgångs verkliga värde sjunker ofta verifierbarheten då oberoende bedömare kan ha olika uppfattning om marknadsvärdet på en tillgång. Verifierbarheten ökar ju högre samstämmigheten i bedömningarna mellan sinsemellan oberoende bedömare är. (IASB, 2001)

Modell 3.1 Relevans eller tillförlitlighet (Marton, 2005)

3.1.3 Jämförbarhet

Med jämförbarhet avses att redovisningen är *jämförbar mellan företag* och att redovisningen är *jämförbar över tiden* för ett och samma företag. Jämförbarhet mellan företag är viktig för investerare på aktiemarknaden då de ska välja mellan aktier i olika företag utifrån företagets redovisning. För att en god jämförbarhet mellan företag ska uppstå bör företagen redovisa händelser och tillstånd på samma sätt. För att företagen ska redovisa händelser och tillstånd på samma sätt ställs krav på redovisningens reglering. Frågan är hur mycket frihet företagen ska få i sin bedömning av den ekonomiska situationen kontra hur mycket reglerarna ska bedöma. Man brukar här tala om begreppet *neutralitet* som är kopplat till avsikterna hos redovisningsproducenterna. Vilken bild vill man visa utåt och hur speglar den bilden vad man egentligen tror på. (IASB, 2001)

3.1.4 Avvägning mellan kvalitativa egenskaper

I praktiken måste det ofta göras en avvägning mellan kvalitativa egenskaper. Målet är att uppnå en lämplig balans mellan de olika egenskaperna och detta avgörs genom professionell bedömning. Nyttan av att återge relevant information kan överstiga nyttan av att den är tillförlitlig. Ett exempel kan vara att informationen måste komma ut i tid för att inte förlora sin relevans, även om information om konsekvensen av en transaktion inte är känd och tillförlitligheten därför är sämre. Meningen är att på bästa sätt tillgodose användarnas behov av information för ekonomiska beslut. En annan avvägning är mellan nytta och kostnad. Nyttan av informationen bör vara större än kostnaden för att tillhandahålla den. (IASB, 2001)

3.1.5 IAS 39: Underliggande principer

Det finns sex olika principer som ligger till grund för IAS 39. Dessa principer är också de principer som ligger till grund för motsvarande standard i USA, Financial Accounting Standard (FAS) 133, Accounting for Derivatives and Hedging Activities. Även om det finns många som motsäger sig dessa principer är de viktiga för att en internationellt konsekvent redovisning ska uppnås. Dessa principer kan också förklara varför IASB inte kan godkänna vissa förändringar angående IAS 39. (Hague, 2004)

Princip 1: "Alla Finansiella Instrument i balansräkningen"

Ett finansiellt instrument och icke-derivat frambringar rättigheter och skyldigheter som träffar definitionen av tillgångar eller skulder och, som ett resultat av detta, skall tas upp i redovisningen (Hauge, 2004).

"En tillgång är en resurs över vilken företag har det bestämmande inflytandet till följd av inträffade händelser och som förväntas innebära ekonomiska fördelar i framtiden." (IASB föreställningsram, p. 49(a))

"En skuld är en befintlig förpliktelse för företaget till följd av en inträffad händelse, vilken förväntas ge upphov till ett utflöde från företaget av resurser som innefattar ekonomiska fördelar" (IASB föreställningsram, p. 49(b))

Alla finansiella instrument och icke finansiella derivat som omfattas av IAS 39 tas upp i balansräkningen. För att en finansiell tillgång eller finansiell skuld ska uppfylla kriteriet att resursen är kontrollerad av företaget måste detta styrkas med ett avtal mellan två oberoende parter. (IASB, 2001)

Princip 2: "Enbart tillgångar och skulder i balansräkningen"

Enbart det som uppfyller definitionen av tillgångar och skulder ska tas upp i balansräkningen. Denna princip är ett resultat av princip 1. Det som inte uppfyller kraven för definitionen har alltså inte någon plats i balansräkningen. (IASB, 2001) Detta medför att vinster och förluster hänförliga till finansiella instrument som värderas till verkligt värde (se princip 3, nedan) inte får tas upp i balansräkningen då de inte är hänförliga till definitionen för tillgångar och skulder. Därför föredras istället att dessa tas upp i resultaträkningen, detta även om säkringsredovisning är involverad. I princip 1 framförs att en finansiell tillgång eller finansiell skuld ska vara styrkt av ett avtal. När rättigheter och skyldigheter uppstår associerade med ett avtal men inte är fastställda av ett kontrakt, kontrollerar inte företaget tillgången som en följd av tidigare händelser. Detta innebär att vissa rättigheter som till exempel framtida fördelar som är tillfälliga inte kvalificerar som tillgång. (Hauge 2004)

Princip 3: "Verkligt värde är det mest relevanta måttet"

Verkligt värde är det mest relevanta värdet för ett finansiellt instrument och det enda relevanta värdet på ett derivat. Verkligt värde ger en bättre och mer relevant bild än om

kostnadsbaserade modeller används (IASB, 2001). Vad gäller derivat är kostnaden ofta väldigt liten i förhållande till den värdeförändring de kan frambringa (IAS 39:9). Om derivat inte skulle tas upp till verkligt värde skulle dessa inte bara vara osynliga i balansräkningen utan värdeförändringar skulle enbart tas upp i redovisningen när derivatet är betalt eller sålt, och inte när förändringen i dess verkliga värde ägde rum. Verkligt värde för finansiella instrument finns oftast lättillgängligt på finansiella marknader och om inte kan värdet räknas ut med hjälp av olika värderingstekniker. Verkligt värde anses därför vara ett pålitligt sätt att fastställa värdet på ett finansiellt instrument⁶. (Hague, 2004)

Princip 4: ”Speciell redovisning bara under klart definierade omständigheter”

Redovisning som skiljer sig från den ”vanliga” redovisningen för poster som är en del av ett säkringsförhållande ska bara gälla för poster som uppfyller vissa krav (Hague, 2004). IAS 39 innehåller en blandning av värderingsmetoder (även om verkligt värde är den mest relevanta, enligt princip 3) som inte alltid passar ihop (Whittington, 2005). När ett finansiellt instrument används tillsammans med tillgångar, skulder eller transaktioner som värderas på annan basis än verkligt värde och som redovisas till olika perioder, finns det ett behov att modifiera redovisningen för att justera för dessa förändringar. Behovet är mött av säkringsredovisning. Säkringsredovisning är ett undantag till de underliggande principer som redovisning och värdering kräver. (Hague, 2004) Som vi kommer att klargöra i avsnitt 3.2.4 är IAS 39 mycket noga med under vilka omständigheter säkringsredovisning får användas.

Princip 5: ”Säkringsredovisningens mål är att återge värdeförändringar hos säkringsinstrument och säkrad post samtidigt i resultaträkningen”

När säkringen anses vara effektiv återges värdeförändringar samtidigt som vinster och förluster (IAS 39:VT105).

Princip 6: ”All ineffektivitet i en säkring rapporteras direkt som vinst eller förlust”

När ett säkringsförhållande inte är effektivt ska värdeförändringar, som är effekt av säkringens ineffektivitet, direkt tas upp som vinst eller förlust. När vinster och förluster inte motverkar varandra i sin helhet ska säkringsredovisning inte användas. Därför är det viktigt att veta när detta förhållande uppstår (Hague, 2004).

3.2 IAS 39 – en översikt

I detta avsnitt sammanfattas IAS 39 för att läsaren ska erhålla en nödvändig inblick i standardens uppbyggnad. Säkringsredovisning har placerats i ett separat avsnitt. Den version av IAS 39 som beskrivs är den som blivit antagen av EU med förändringar antagna till och med 15 november 2005.

⁶ Forskning om huruvida verkligt värde på ett pålitligt sätt kan fastställas på finansiella instrument behandlas i 3.6.

3.2.1 Tillämpningsområden

De omarbetade standarderna IAS 32 och IAS 39 omfattar allt som motsvarar definitionen av ett finansiellt instrument, med vissa undantag t.ex. rättigheter och skyldigheter i samband med leasingavtal (PWC, 2004). Definitioner av finansiella instrument hittas inte i IAS 39 utan i IAS 32: Upplysningar och klassificering av finansiella instrument.

Finansiellt instrument – ”Varje form av avtal som ger upphov till en finansiell tillgång i ett företag och en finansiell skuld eller ett egenkapitalinstrument i ett annat företag”(IAS 32:11)

Finansiell tillgång – Varje tillgång i form av kontanter, egenkapitalinstrument i ett annat företag, avtalsenlig rätt att erhålla kontanter eller annan finansiell tillgång från annat företag, byte eller avtal som genererar en ekonomisk fördel, (IAS 32:11)

Finansiell skuld – Varje form av avtalsenlig förpliktelse att erlægga kontanter eller annan finansiell tillgång från ett annat företag eller oförmånligt byta en finansiell tillgång eller skuld (IAS 32:11)

Egenkapitalinstrument – ”Varje form av avtal som innebär en residual rätt i ett företags tillgångar efter avdrag för alla dess skulder” (IAS 32:11)

3.2.2 Värderingsprinciper

IAS 39 är en standard som föreskriver olika typer av värdering beroende på hur tillgångar och skulder klassificeras. Som huvudregel värderas tillgångar till verkligt värde med vissa undantag. Skulder värderas vanligtvis till upplupet anskaffningsvärde (Holmqvist-Larsson, Pilebjer-Bosson & Wilderoth, 2004).

3.2.2.1 Upplupet anskaffningsvärde och effektivräntemetoden

Upplupet anskaffningsvärde för en finansiell tillgång eller en finansiell skuld är det belopp till vilket den värderas vid anskaffningstillfället efter avdrag för återbetalning av nominella belopp, ackumulerade avskrivningar och nedskrivningar. (IAS 39:9)

Effektivräntemetoden är en metod som används vid beräkning av det upplupna anskaffningsvärdet för en finansiell tillgång eller finansiell skuld och för fördelning i tiden av ränteintäkter eller räntekostnader. Effektivräntan är den ränta som exakt diskonterar de uppskattade framtida in och utbetalningarna under en förväntad löptid. Denna ränta tillämpas sedan för redovisat värde för att fastställa ränteintäkter eller räntekostnader för perioden. (IAS 39:9)

3.2.2.2 Verkligt värde

Verkligt värde definieras i IAS 39 som ett överenskommet pris som ska avtalas mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och har ett intresse att transaktionen ska genomföras (IAS 39:VT71). Definitionen av verkligt värde utgår från att företaget har förmåga att fortsätta sin verksamhet och inte kommer att tvingas sälja en tillgång på oförmånliga villkor. Det verkliga värdet avspeglar således inte det värde som företaget skulle erhålla vid en tvångsförsäljning (IAS 39:VT69). Det finns ett generellt antagande

om att verkligt värde för alla finansiella instrument kan beräknas på ett tillförlitligt sätt (PWC, 2004). För att fastställa det verkliga värdet rangordnar IAS 39 ett antal metoder som skall användas.

Aktiv marknad – noterat pris förekommer då publicerade prisnoteringar finns på en aktiv marknad. Detta är det bästa beviset för verkligt värde och måste användas för att värdera finansiella instrument. Verkliga värdet för en portfölj med finansiella instrument är produkten av antalet enheter av instrumentet och dess noterade marknadspris (IAS 39:VT72). Noterade priser kan finnas tillgängliga hos en börs, handlare, mäklare, branschorganisation eller annat organ som fastställer priser (IAS 39:VT71).

Ingen aktiv marknad – värderingsteknik: Syftet med att använda en värderingsteknik är att fastställa vad transaktionspriset skulle ha varit vid värderingstidpunkten för en transaktion (IAS 39:VT75). Värderingstekniker som är väl etablerade på finansiella marknader är nyligen genomförda marknadstransaktioner, hänvisning till liknande transaktioner, diskonterade kassaflöden och optionsvärderingsmodeller (IAS 39:VT74).

Ingen aktiv marknad – egetkapitalinstrument: För ett egetkapitalinstrument som har förvärvats från en utomstående är det normalt möjligt att beräkna dess verkliga värde. Om emellertid ingen tillförlitlig beräkning kan göras så får företaget som sista utväg mäta det finansiella instrumentets anskaffningsvärde minskat med nedskrivningar.

3.2.3 Klassificering och värdering av finansiella instrument

I IAS 39 klassificeras finansiella tillgångar i fyra kategorier vid den första redovisningen. Finansiella tillgångar och skulder värderas vid anskaffningstillfället till verkligt värde (IAS 39:43). Värderingen efter det första redovisningstillfället är beroende av hur den finansiella tillgången klassificeras. (IAS 39:45) Företag kan ibland använda olika benämningar för dessa kategorier då de presenteras i finansiella rapporter. Företaget skall i noterna lämna de upplysningar som krävs enligt IAS 32 (IAS 39:45).

Kategori	Efterföljande värdering	Värdeförändring
Finansiella tillgångar till verkligt värde genom resultaträkningen	Verkligt värde	Resultaträkningen
Investeringar som hålles till förfall	Upplupet anskaffningsvärde	Resultaträkningen (först vid realisering)
Lånefordringar och kundfordringar	Upplupet anskaffningsvärde	Resultaträkningen (först vid realisering)
Finansiella tillgångar tillgängliga för försäljning	Verkligt värde	Eget kapital

Tabell 3.2 Kategorier av finansiella tillgångar och efterföljande värdering (IAS 39)

Finansiella tillgångar till verkligt värde som redovisas i resultaträkningen. Kategorin har två underkategorier: 1) Finansiella tillgångar som innehas för handel, med primärt syfte att generera vinst. I denna underkategori ingår även finansiella tillgångar som ingår i en portfölj med identifierade finansiella instrument som förvaltas tillsammans och för vilka

det finns ett nyligen faktiskt mönster av kortfristiga realiseringar av vinst, samt även derivat. 2) I den andra underkategorin finns finansiella tillgångar som klassificeras in i denna kategori vid anskaffning⁷ (IAS 39:9). Finansiella tillgångar värderas till verkligt värde. Eventuella kostnader i samband med försäljning och utrangering får inte reducera det verkliga värdet (IAS 39:46). Orealiserade och realiserade vinster och förluster redovisas i direkt i resultaträkningen (IAS 39:55).

Investeringar som hålles till förfall. Kategorin innefattar finansiella tillgångar med fastställda eller fastställbara betalningar t.ex. räntebärande värdepapper och inlösbare preferensaktier som företag har för avsikt och förmåga att hålla till förfall. Avsikten och förmågan måste bedömas inte bara när tillgången förvärvas utan också vid varje därpå följande balansdag (IAS 39:9). Investeringar som hålles till förfall värderas till upplupet anskaffningsvärde med nyttjande av effektivräntemetoden (IAS 39:46). Realiserade vinster och förluster redovisas i resultaträkningen (IAS 39:56).

Lånefordringar och kundfordringar. Icke derivata finansiella tillgångar eller fastställbara betalningar som inte är noterade på en aktiv marknad. Om innehavaren inte kan återvinna hela sin initiala investering i denna finansiella tillgång utan kreditförsämring kan inte tillgången klassificeras i denna kategori (IAS 39:9). Exempelvis lån som handlas på en aktiv marknad skall kategoriseras i finansiella tillgångar till verkligt värde som redovisas i resultaträkningen. Lånefordringar och kundfordringar värderas till upplupet anskaffningsvärde beräknat enligt effektivräntemetoden (IAS 39:46). Realiserade vinster och förluster redovisas i resultaträkningen (IAS 39:56)

Finansiella tillgångar tillgängliga för försäljning. Alla tillgångar som inte har klassificerats på annat sätt hamnar i denna kategori (IAS 39:9). Finansiella tillgångar tillgängliga för försäljning värderas till verkligt värde (IAS 39:45). Orealiserade vinster och förluster redovisas i ”fond för verkligt värde” som är en del av eget kapital. Vid försäljning överförs ackumulerade vinster eller förluster till resultaträkningen (IAS 39:55).

Finansiella skulder delas in i två kategorier vid första redovisningen och värderas därefter enligt följande:

Kategori	Efterföljande värdering	Värdeförändring
Finansiella skulder till verkligtvärde genom resultaträkningen	Verkligt värde	Resultaträkningen
Övriga finansiella skulder	Upplupet anskaffningsvärde	Resultaträkningen (först vid realisering)

Tabell 3.4 Kategorier av finansiella skulder och efterföljande värdering (IAS 39)

Finansiella skulder till verkligtvärde genom resultaträkningen Kategorin har två underkategorier: skulder som innehas för handel och skulder som hänförs till kategorin

⁷ Detta är FVO, vi återkommer till den längre fram.

från första början. På samma sätt som för finansiella tillgångar finns möjligheten att hänföra en skuld till denna kategori vid första redovisningen. Detta beslut blir oåterkalleligt (IAS 39:9).

Övriga finansiella skulder: Innfattar alla övriga finansiella skulder, inga restriktioner finns för klassificering till denna kategori (IAS 39:9). Övriga finansiella skulder värderas till upplupet anskaffningsvärde med tillämpning av effektivräntemetoden. Inga vinster och förluster uppstår att redovisa i resultaträkningen förutom avseende valutakursförändringar och eventuellt då skulden tas bort (IAS 39:83).

3.2.5 Fair Value Option (FVO)

FVO är en möjlighet för företag att utöka användandet av kategorin verkligt värde genom resultaträkningen. IASB gjorde tillägget för att möta problemet som utgörs av IAS 39:s blandade värderingsprinciper som kan komma att leda till volatilitet. (Brackney & Witmer, 2005)

Reglerna innebär att en finansiell tillgång eller en finansiell skuld initialt kan klassificeras i kategorin verkligt värde genom resultaträkningen när klassificeringen resulterar i att återge mer relevant information och undvika den dåliga matchning som uppkommer då värdeförändringar sker på instrument där värderingsprinciperna inte stämmer överens. Detta kan även vara en grupp av finansiella tillgångar eller finansiella skulder eller båda delar som hanteras och vars prestationer utvärderas på basis av verkligt värde, i enlighet med en dokumenterad riskstrategi. (IAS 39:9b)

Investeringar i egetkapitalinstrument som inte har ett noterat verkligt värde och vars verkliga värde inte kan bestämmas på ett tillförlitligt sätt ska inte ingå i kategorin verkligt värde genom resultaträkningen. (IAS 39:9)

3.2.4 Reglerna för säkringsredovisning

För att kunna använda sig av säkringsredovisning måste den redovisande enheten identifiera ett säkringsförhållande, dvs. identifiera ett förhållande mellan ett säkringsinstrument och en säkrad post. IAS 39 anger tre olika säkringsförhållanden: säkring av kassaflöde, säkring av verkligt värde samt säkring av en nettoinvestering i en utlandsverksamhet. Nedan följer en redogörelse för de villkor som måste vara uppfyllda för att säkringsinstrument och säkrad post skall kunna identifieras som sådana, samt vilka villkor som måste vara uppfyllda för att ett av de tre säkringsförhållandena skall föreligga.

3.2.4.1 Säkringsinstrument

Instrument som uppfyller villkoren för säkringsredovisning. Alla derivat, förutom vissa optioner, kan identifieras som säkringsinstrument. En finansiell tillgång eller en finansiell skuld (vilka inte är derivat) kan identifieras som säkringsinstrument endast för säkring av en valutarisk. Ett säkringsinstrument måste innefatta ett kontrakt med en extern part. (IAS 39:72-73)

Identifiering av säkringsinstrument. I normalfallet skall hela instrumentet identifieras som ett säkringsinstrument, på grund av att det oftast finns ett enda verkligt värde för

instrumentet i sin helhet. Det finns två undantag: det är i ett optionsavtal tillåtet att skilja realvärdet och tidsvärdet åt, och endast identifiera förändringen i optionens tidsvärde som säkringsinstrument, det är dessutom tillåtet att särskilja räntedelen och avistapriset i ett terminsavtal. Det är tillåtet att endast identifiera en del av säkringsinstrumentet som ett sådant i ett säkringsförhållande. Ett enskilt säkringsinstrument kan identifieras som säkring av flera risker. Två eller flera derivat kan tillsammans identifieras som ett säkringsinstrument. (IAS 39:74-77)

3.2.4.2 Säkrad post

Poster som uppfyller villkoren för att vara en säkrad post. En säkrad post kan vara en redovisad tillgång eller skuld, ett ej redovisat bindande åtagande, en mycket sannolik prognostiserad transaktion eller en nettoinvestering i en utlandsverksamhet. Den säkrade posten kan vara en enskild tillgång etc., eller en grupp av tillgångar etc. med likartade riskegenskaper, eller i en portföljsäkring av endast ränterisk, en del av den portfölj med finansiella tillgångar eller finansiella skulder som delar den risk som säkras. En säkrad post måste innefatta en extern part, en koncernintern monetär post får dock säkras för valutarisken. (IAS 39:78-80)

Identifiering av finansiella poster som säkrade poster. Om den säkrade posten är en finansiell tillgång eller finansiell skuld, kan den vara en säkrad post avseende de risker som sammanhänger med endast en del av dess kassaflöden eller verkliga värde. I en portfölj med finansiella tillgångar eller finansiella skulder som är säkrade med avseende på ränterisken exponeringen kan den säkrade delen identifieras som ett belopp i en valuta istället för som enskilda tillgångar eller skulder. Det belopp som identifieras måste vara ett belopp av enbart tillgångar eller enbart skulder, det får inte vara ett nettobelopp som innefattar tillgångar och skulder. Säkringen av en portfölj kommer att behandlas djupgående i nästa avsnitt, då detta är en makrosäkring. (IAS 39:81)

Identifiering av grupper av poster som säkrade poster. Likartade tillgångar eller likartade skulder skall läggas ihop och säkras som grupp endast om de enskilda posterna i gruppen delar den riske exponering som identifieras som säkrad. Den förändring i verkligt värde som är hänförlig till den säkrade posten i varje enskild post förväntas vara ungefär proportionell mot den sammanlagda förändringen i verkligt värde som är hänförlig till gruppens säkrade risk. En jämförelse av ett säkringsinstrument med en sammanlagd nettoposition (ett exempel på en nettoposition är alla fastförräntade tillgångar och fastförräntade skulder med likartade löptider) som säkrad post är inte tillåten. (IAS 39:83-84)

3.2.4.3 Säkringsredovisning

Följande villkor måste vara uppfyllda för att ett säkringsförhållande skall uppfylla villkoren för säkringsredovisning:

- När säkringen ingås skall det finnas en formell identifiering och dokumentation av säkringsförhållandet samt företagets mål för riskhantering. (IAS 39:88a)

- Säkringen skall förväntas vara mycket effektiv (IAS 39:88b). Den är mycket effektiv om den resulterar i förändringar i säkringsinstrumentet som negativt korrelerar med den säkrade posten. Resultaten av säkringen ska ligga inom intervallet 80-125 procent⁸. (IAS 39:VT105)
- För kassaflödessäkringar måste den prognostiserade transaktion som är föremål för säkring vara mycket sannolik. (IAS 39:88c)
- Effektiviteten i säkringen ska kunna mätas på ett tillförlitligt sätt. (IAS 39:88d)
- Säkringen bedöms fortlöpande och fastställdes som att ha varit mycket effektiv under den räkenskapsperiod för vilken säkringen identifierades. (IAS 39:88e)

Säkring av verkligt värde. En säkring av verkligt värde är en säkring av exponering för förändringar i verkligt värde på en redovisad tillgång eller skuld eller ett oredovisat bindande åtagande (eller en identifierbar del av någon av dessa). Förändringen skall vara hänförlig till en viss risk som skall kunna påverka resultaträkningen. (IAS 39:89)

Vinsten eller förlusten från omvärdering av säkringsinstrumentet till verkligt värde skall redovisas i resultaträkningen. Den vinst eller förlust på den säkrade posten, som är hänförlig till den säkrade risken skall justera det redovisade värdet av den säkrade posten och redovisas i resultaträkningen. När en tillgång eller skuld tas bort från balansräkningen skall de belopp inom ovannämnda poster som är hänförliga till den borttagna posten också tas bort. (IAS 39:89-94)

Säkringsredovisning av säkring av verkligt värde skall upphöra om säkringsinstrumentet inte längre är verksamt pga. att det säljs, avvecklas, förfaller eller löses in, om säkringen inte längre uppfyller de fem ovannämnda kriterierna eller om företaget häver identifieringen av säkringen. (IAS 39:89-94)

Säkring av kassaflöde. Kassaflödessäkring är en säkring av exponeringen för variationer i kassaflöden. Variationerna skall vara hänförliga till en viss risk som är kopplad till en tillgång eller skuld, eller en mycket sannolik prognostiserad transaktion. Risken ska kunna påverka resultaträkningen. (IAS 39:95-101)

Den del av vinsten eller förlusten på säkringsinstrumentet som bestämts vara en effektiv säkring skall redovisas direkt mot eget kapital i sammanställningen av förändringar i eget kapital. Den ineffektiva delen av vinsten eller förlusten för säkringsinstrumentet ska redovisas i resultaträkningen. Redovisningen skall upphöra om säkringsinstrumentet förfaller, säljs, avvecklas eller löses in, om kriterierna för säkringsredovisning inte längre uppfylls, om den prognostiserade transaktionen inte längre förväntas inträffa, eller om företaget häver identifieringen. (IAS 39:95-101)

⁸ Om förlusten på säkringsinstrumentet är 120, och vinsten på den säkrade posten är 100, beräknas effektiviteten som 120/100 dvs. 120 procent (IAS 39 VT105)

Säkringar av en nettoinvestering. Säkringar av nettoinvesteringar i en utlandsverksamhet enligt definition i IAS 21 skall den del av vinsten eller förlusten på säkringsinstrumentet som bestämts vara en effektiv säkring redovisas direkt mot eget kapital. Den ineffektiva delen skall redovisas direkt mot resultaträkningen. (IAS 39:102)

3.3 Behovet av säkringsredovisning

Ett säkringsinstrument skall korrelera negativt med den säkrade posten. När den säkrade posten ökar i värde, minskar säkringsinstrumentet i värde, när den säkrade posten minskar i värde, ökar säkringsinstrumentet i värde. På så sätt kan variationer i resultatet undvikas. (Alexander, Britten & Jorissen, 2003) För att säkra en post används ett säkringsinstrument. Ett säkringsinstrument utgörs vanligtvis av ett derivat (Marton, 2005). Det finns många typer av derivat, till de vanligaste hör optioner, terminer och swaps (Hull, 2003).

Säkringsredovisning enligt IAS 39 är en möjlighet för det redovisande företaget, inte ett tvång. Fördelen med att använda sig av säkringsredovisning är att värderingen av säkringsinstrumentet och den säkrade posten kopplas ihop i redovisningen. Behovet av säkringsredovisning uppkommer när säkringsinstrumentet och den säkrade posten värderas med olika metoder, t.ex. upplupet anskaffningsvärde och verkligt värde (Hague, 2004b). Eftersom tanken med säkringar är att skydda resultatet från variation hänförlig till exempelvis ränte- och valutakursrörelser, är det också önskvärt att detta avspeglas i redovisningen. Om säkringsredovisning inte används finns det en stor risk att variationer uppstår i redovisningen trots att detta inte stämmer med en ekonomiskt riktig bild. Anledningen till detta är att derivat ska värderas till verkligt värde via resultaträkningen enligt IAS 39, och det är just derivat som oftast används som säkringsinstrument. Om den säkrade posten däremot inte redovisas till verkligt värde uppstår en missvisande bild i redovisningen. (Hague, 2004) Följande exempel från Marton (2005) visar effekterna på resultaträkningen i ett fall där säkringsredovisning används och i ett fall där säkringsredovisning inte används. I fallet där säkringsredovisning används (Tabell 3.5) redovisas värdeförändringarna på säkringsinstrumentet och den säkrade posten till verkligt värde, således redovisas dessa samtidigt och neutraliserar varandra vilket innebär att vi inte har någon variation i resultatet.

Post	20x1	20x2
Säkrad post	+ 200	0
Säkringsinstrument	- 200	0
Nettoeffekt	0	0

Tabell 3.5 (Marton, 2005)

I fallet där säkringsredovisning inte används (Tabell 3.6) värderas derivatet som tjänstgör som säkringsinstrument till verkligt värde, värdeförändringen redovisas därför år 20x1. Den säkrade posten däremot redovisas till anskaffningsvärde och värdeförändringen uppkommer i redovisningen först när posten avyttras år 20x2. Följaktligen fluktuerar resultaträkningen när säkringsredovisning inte används. Säkringsredovisning är således

önskvärd när man vill undvika variationer i det redovisade resultatet. Nackdelen med att använda sig av säkringsredovisning är att det är komplicerat och därmed kostsamt (Marton, 2005).

Post	20x1	20x2
Säkrad post	0	+ 200
Säkringsinstrument	- 200	0
Nettoeffekt	- 200	+ 200

Tabell 3.6 (Marton, 2005)

Den form av derivat som banker framförallt använder sig av för att säkra sin verksamhet är ränteswaps. Den vanligaste typen av ränteswap är en "plain vanilla". En sådan är konstruerad sålunda att ett företag förbinder sig att betala kassaflöden som är lika med räntebetalningar till en fast ränta på ett bestämt kapitalbelopp under ett antal år. I gengäld erhåller företaget betalningar motsvarande räntebetalningar till en rörlig ränta (T.ex. LIBOR eller STIBOR) på samma belopp. Kapitalbeloppet i sig betalas aldrig mellan de båda parterna, utan det gör endast räntebetalningarna. (Hull, 2003) Det finns flera olika anledningar till att ingå i en ränteswap, ett exempel är när ett företag har tillgångar till rörlig ränta och skulder till fast ränta. En swap med fast ränta mot rörlig kan matcha instrumentens durationer och minska ränterisken. (Copeland, Weston & Shastri, 2004)

3.4 Makrosäkringar

Ordet makrosäkring har använts flitigt i debatten kring IAS 39 och säkringsredovisning, ordet används dock inte i IAS 39 utan där används istället ordet portföljsäkring. Vår uppfattning är att det inte finns någon direkt distinktion mellan orden utan att de kan ses som synonymer. I uppsatsen använder vi oss av ordet makrosäkring förutom när vi hänvisar till den portföljsäkring av verkligt värde för en ränterisk som är tillåten i standarden, då vi använder ordet portföljsäkring.

En makrosäkring är en säkring av en nettosition (ett nettobelopp) av en portfölj med finansiella tillgångar och finansiella skulder. Ett typiskt exempel är en swap som ska säkra räntemarginalen mellan inlåningsverksamheten och utlåningsverksamheten i en bank. Detta går till så att banken samlar tillgångar och skulder som förfaller samtidigt och säkrar nettositionen. Anledningen till att det är viktigt för banken att just nettositionen säkras är att det finns ett naturligt säkringsförhållande mellan tillgångarna och skulderna i portföljen. (Whittington, 2005) Banker använder i stor omfattning makrosäkringar för att skydda sig mot ränterisken på portföljen av "core deposits"⁹ (Brackney & Witmer, 2005).

Säkring till verkligt värde av en ränterisk hänförlig till en portfölj. I och med den modifierad version av IAS 39 som IASB lanserade i december 2003 infördes möjligheten att använda sig av portföljsäkringar av verkligt värde i vissa fall. Den möjlighet som tillkom var att säkra verkligt värde för en ränterisk hänförlig till en portfölj med

⁹ Inlåning i kärnverksamheten.

finansiella tillgångar eller finansiella skulder (IAS 39: 81A, 89A, VT114-132). EU undantog dock vissa av reglerna avseende den utökade möjligheten i den version som godkändes av EU i november 2004. Portföljen som ska säkras till verkligt värde för räntexponeringen kan bestå av finansiella tillgångar eller finansiella skulder eller en kombination av dessa. Det är dock inte portföljen som är den säkrade posten. Den säkrade delen kan identifieras som ett belopp i en valuta. Detta är enda fallet där detta är tillåtet. Det är inte tillåtet att identifiera ett nettobelopp av tillgångar eller skulder, utan det belopp som identifieras måste bestå av tillgångar eller skulder. Om ett företag till exempel har en portfölj med fastförräntade tillgångar på € 1 000 000 och fastförräntade skulder på €800 000 kan företaget välja att säkra hela nettopositionen på €200 000. Den säkrade posten ska uttryckas som en säkrad post tillgångar eller skulder, men inte ett nettobelopp. Företaget identifierar alltså den säkrade posten som t.ex. tillgångar för € 200 000, men inte skillnaden på €200 000. I praktiken blir dock effekten densamma. Det verkliga värdet för hela beloppet tillgångar i portföljen, dvs. € 1 000 000, måste vara exponerat för den ränterisk som säkras.

IAS 39 anger följande procedur för portföljsäkring:

- Portföljen delas in i räntestruktureringsperioder¹⁰. Indelningen görs på grundval av förväntade, inte avtalade, räntestruktureringsstidpunkter.
- Baserat på denna indelning bestämmer företaget ett belopp som skall säkras. Den säkrade posten skall identifieras som ett belopp av tillgångar eller skulder, dock inte ett nettobelopp.
- Företaget identifierar ränterisken som säkras.
- Ett eller flera säkringsinstrument för varje räntestruktureringsperiod identifieras.
- Företaget använder ovanstående identifieringar vid bedömning av säkringens effektivitet.
- Förändringen i verkligt värde för den säkrade posten skall värderas regelbundet. Denna förändring skall vara kopplad till den säkrade risken (ränterisken). Om säkringen fastställs som att den har varit mycket effektiv, redovisas förändringen som en vinst eller förlust i resultaträkningen, samt i balansräkningen i en enskild separat post (inom tillgångar eller skulder beroende på den säkrade postens karaktär).
- Förändringen i verkligt värde för säkringsinstrumentet redovisas som en vinst eller förlust i resultaträkningen. I balansräkningen skall instrumentets verkliga värde redovisas som en tillgång eller skuld.
- Effektiviteten, skillnaden mellan förändring i verkligt värde mellan den säkrade posten och säkringsinstrumentet, redovisas i resultaträkningen. (IAS 39: VT114)

3.4.1 Undantag från reglerna om makrosäkringar

Vad avser de undantag som EU gjorde med avseende på säkringsredovisningsreglerna är den viktigaste konsekvensen hänförlig till tilläggsbestämmelserna om portföljsäkring av

¹⁰ Med räntestruktureringsperiod avses hur ofta räntan ändras för ett räntebärande instrument. En räntestruktureringsperiod på ett år innebär således att räntan justeras en gång per år.

verkligt värde för en ränterisk. I den del av paragraf 81A som undantagits står det att i en portfölj som innehåller instrument som kan betalas i förtid (t.ex. konton där innehavaren kan göra uttag när som helst) som är säkrade med derivat som inte kan betalas i förtid, blir säkringsförhållandet ineffektivt om förväntad betalning i förtid förändras, eller om betalning i förtid sker på ett datum som skiljer sig från det förväntade. Resterande undantagna delar, som alla ursprungligen återfanns i vägledningsbilagan i standarden, är också hänförliga till portföljsäkring. Dessa ger ytterligare upplysning om vad som krävs för effektivitet i en portföljsäkring. Undantagen innebär alltså en lättnad av kraven på effektivitet i portföljsäkringen.¹¹

3.5 Debatten kring IAS 39

När EU-kommissionen den 29/9 2003 antog IFRS-regelverket, undantogs IAS 32 samt IAS 39. Som tidigare nämnts var det FVO och reglerna för säkringsredovisning i IAS 39 som var föremål för omfattande kritik och anledningarna till att standarden inte ratificerades. De europeiska bankerna var missnöjda med de regler för säkring av ränterisk på "core deposits" med rörlig ränta som föreslogs i den exposure draft¹² (ED) som IASB publicerade i juni 2002. Enligt dessa skulle kassaflödessäkringsredovisning användas för ovanstående säkring, vilket bankerna menade skulle skapa en artificiell volatilitet i det egna kapitalet. Bankerna ville att IAS 39 skulle tillåta säkring av ränterisk på "core deposits" med rörlig ränta. IASB beaktade synpunkterna, och publicerade en modifierad ED i augusti 2003. Denna utökade möjligheterna där redovisning av en säkring till verkligt värde kunde användas, i dessa utökade möjligheter ingick inte säkring av ränterisk på konton med rörlig ränta. IASB anförde som anledning att kunderna har möjlighet att när som helst kan ta ut pengar från dylika konton. (Brackney & Witmer, 2005)

I mars 2004 lanserade IASB en modifierad IAS 39 i linje med ED:n. Då datumet för införandet av IFRS närmade sig, var det bråttom för EU att få IAS 39 godkänd. Man beslutade sig därför för att godkänna standarden, dock med två viktiga undantag. Det första av dessa undantag (carve-outs) rörde FVO för finansiella skulder. Det andra undantaget rörde reglerna som begränsade möjligheterna till säkringsredovisning: undantaget möjliggjorde för bankerna att redovisa säkringar av ränterisker på konton med rörlig ränta. EU antog IAS 39 med undantagen i november 2004. (Whittington, 2005)

3.5.1 Svenska Bankföreningens ståndpunkt

Bankföreningen ansåg att införandet av FVO var en klar förbättring som kunde motverka den volatilitet som enligt bankerna skulle uppkomma i den finansiella rapporteringen på grund av standardens karaktär av att bygga på olika värderingsprinciper. I detta läge anser bankföreningen att reglerna för säkringsredovisning är oanvändbara, därför ses FVO som en nödvändighet för att kunna ge en ekonomiskt rättvisande bild en banks verksamhet och i synnerhet riskhanteringen. Enligt bankföreningen kan en utvidgad FVO användas för att reducera volatiliteten i intäkter. Bankföreningens förslag var att FVO inte enbart

¹¹ De undantagna delarna återfinns i appendix C.

¹² Exposure draft är ett förslag till ny standard som IASB låter berörda intressenter ta del och kommentera.

skulle vara tillämplig på ett finansiellt instrument utan även på komponenter av dess risk, till exempel en ränta. En av bankernas viktigaste aktiviteter är att hantera ränterisken. (www.bankforeningen.se)

Bankföreningen var motståndare till att EU-kommissionen skulle anta IAS 39 med undantagen för FVO och vissa delar av reglerna om säkringsredovisning, i synnerhet borttagandet av FVO för finansiella skulder vilket skulle försvåra möjligheten att redovisa matchande tillgångar och skulder. Detta skulle ha en negativ inverkan på bankerna då fokus skulle behöva skifta från hanteringen av ekonomiska risker till hantering av volatilitet i redovisningen. Detta skulle leda till följande konsekvenser: sämre ekonomiskt resultat och högre ekonomisk risk. Om versionen med undantaget skulle tillämpas under det dåliga börsåret 2002 skulle vissa svenska bankers egna kapital reducerats med 30 procent på grund av redovisningseffekter av unit-linkprodukter. Bankföreningen betonar att det är blandning av värderingsprinciper som är kärnan i problemet. (www.bankforeningen.se)

Component-approach. Svenska Bankföreningen ville införa ett tillägg till FVO som brukar benämnas component-approach (Bankföreningens brev till EFRAG 28/6 2004)

Man vill att FVO ska kunna tillämpas på en riskkomponent, och inte enbart på ett helt instrument. Bankföreningen anser att delar av en ränta kan vara verifierbar. Därför anser man att ett företag ska tillåtas mäta förändringar i verkligt värde på en finansiell tillgång eller skuld genom att beakta förändringar i en noterad referensränta där kreditriskmarginalen hålls konstant på den nivå som förelåg vid tillgångens eller skuldens uppkomst. Enligt Bankföreningen tar ovanstående lösning hänsyn till övervakande instansers (t.ex. ECB) farhågor att FVO skulle komma att missbrukas vid värdering av skulder till verkligt värde av tre anledningar: den är begränsad till räntekomponenter där det verkliga värdet verifieras av en referensränta, det kommer att användas med avsikt att reducera volatiliteten i resultaträkningen, samt slutligen kommer företag om de använder tillägget på egna skulder inte behöva att värdera ”kredit-spreaden” och kommer därför inte ta upp vinster eller förluster som beror på den egna kreditvärdigheten i resultaträkningen. (www.bankforeningen.se, Witmer & Brackney 2005)

3.5.2 FBE:s ståndpunkt

Den Europeiska Bankföreningen (FBE) har varit kritisk mot IAS 39 från starten, i synnerhet gäller detta säkringsredovisningsreglerna som de anser inte tar hänsyn till hur banker bedriver sin riskhantering. Dessutom ansåg FBE att effektivitetsmätningen är för invecklad. Resultatet av påstötningarna från FBE blev tillägget om portföljsäkring av en ränterisk till verkligt värde. FBE var dock inte nöjd med lösningen, pga. att det inte tog hänsyn till den speciella situation som gäller för ”core deposits”. Vidare ansågs att standarden var för restriktiv vad gäller dylika säkringar vilket gjorde reglerna besvärliga att hantera i praktiken. (www.fbe.se) FBE var också missnöjda med att den ursprungliga FVO inskränktes, då den sågs som ett framkomligt alternativ när säkringsredovisning blir för komplicerat (www.fbe.se)

FBE ville istället införa en så kallad ”Interest Margin Hedging”-modell. Denna modell fokuserar på räntemarginalen vilket gör den mer förenlig med bankers

riskhanteringsverksamhet, samt den tillåter att "core deposits" inkluderas i den säkrade portföljen. (www.fbe.se) FBE anser det vara av fundamental betydelse att säkringars effektivitet ska beaktas med hänsyn till de strategiska målen med säkringarna. I kommersiella banksammanhang är målet med säkringar att bringa ränterisken till en acceptabel nivå, inte att helt neutralisera den. Därför anser FBE att säkringarnas effektivitet ska baseras utifrån vad en säkring är tänkt att säkra när den ingås.(www.fbe.se)

3.5.3 ECB:s ståndpunkt

Den Europeiska Centralbanken (ECB) motsatte sig FVO på grund av att de ansåg att den implicit stöder en "full fair value"-modell där alla tillgångar och skulder värderas till verkligt värde istället för en modell med blandade värderingsprinciper. Kritiken som riktades mot FVO av ECB (och även av EU-kommissionen) då dessa ansåg att möjligheten kunde komma att användas på ett felaktigt sätt. Farhågorna låg i att svagare banker med sjunkande kredittillstånd kunde använda FVO för att skriva ner sina skulder (Brackney & Witmer 2005). Med anledning av kritiken begränsade IASB den tidigare möjligheten till FVO (www.iasplus.com). Vidare anser inte ECB att FVO är i överensstämmelse med försiktighetsprincipen. (www.fbe.se)

3.5.4 IASB:s ståndpunkt

Medan bankernas intresse är att IAS 39 ska tillåta dem att kunna redovisa alla sina säkringar, så beaktar IASB också en annan del av problematiken: en allt för tillåtande standard skulle kunna medföra att instrument som användes för spekulation redovisades som säkringsinstrument. (Marton, 2005a) Detta skulle inte befrämja en rättvisande bild.

IASB tar i ED:n angående till för IAS 39 från 2003 upp tre huvudsakliga anledningar varför en portföljsäkring av ränterisk till verkligt värde inte uppfylla kraven för säkring av verkligt värde enligt IAS 39.

a) Tillgångar i en säkrad portfölj kan ofta betalas i förväg (innan förfall). Tillgången verkliga värde ändra när räntan ändras. Derivatet som säkrar tillgången kan däremot inte betalas i förväg. Resultatet blir att när räntan ändras, ändras det verkliga värdet på den säkrade posten (som kan betalas i förväg) vilket resulterar i att säkringsförhållandet inte möter kraven för effektivitet enligt IAS 39.¹³ (IASB, 2003)

b) IAS 39 förbjuder säkring av en nettoposition. Detta beror på att nettopositionen ändras då specifika poster i portföljen försvinner och nya tillkommer. Då måste instrumentet som anges som säkring också ändras. IASB vill istället att grupper av tillgångar eller skulder hänförliga till liknande risk som utgör samma värde som nettopositionen säkras. (IASB, 2003)

c) Säkring av verkligt värde kräver att summan av den säkrade posten måste justeras för effekter av förändringar i risken som säkras. När det gäller portföljsäkring skulle detta medföra att ändra summan av många tusen individuella poster. (IASB, 2003)

¹³ Se även 3.2.5 Undantag från reglerna om säkringsredovisning

3.6 Forskning om verkligt värde för finansiella instrument

En hel del forskning har genomförts om huruvida ett ökat utnyttjande av verkligt värde för finansiella instrument är att föredra eller inte. Olika studier kommer fram till olika slutsatser.

Gray (2003) presenterar en studie som är en genomgång av forskningen om asymmetrisk mätning av finansiella tillgångar och finansiella skulder. Perspektivet är utifrån en kommersiell bank. Om tillgångar värderas till verkligt värde och skulder till anskaffningsvärde i en kommersiell banks rapportering, kan detta leda till förvrängningar av det rapporterade resultatet pga. att ränterisken mäts felaktigt. I IAS 39 finns ett matchningsproblem, där finansiella tillgångar kan komma att värderas till verkligt värde medan finansiella skulder värderas till anskaffningsvärde. IAS 39 innebär därför en fortsatt situation där ränterisken avspeglas felaktigt i den finansiella rapporteringen. Studien demonstrerar hur en bank trots att den har minimerat sin ränterisk ändå får stora variationer i resultatet vid ränterörelser. Enligt Gray är det lämpligt med en standard som helt tillämpar verkligt värde (avseende finansiella instrument); på så sätt återspeglas en banks position i förhållande till ränterisken korrekt. (Gray, 2003)

År 2000 presenterade Joint Working Group (JWG) ett utkast där en "Full Fair Value Model" (FFV) föreslogs för värdering av finansiella instrument. Modellen skiljer inte på olika typer av finansiella instrument utan föreslår verkligt värde på alla finansiella tillgångar och finansiella skulder. All värdeförändring ska ske genom resultaträkningen under samma period den uppstod. Utkastet godkände inte någon typ av speciell säkringsredovisning. Orealiserade vinster och förluster från säkrade förväntade framtida transaktioner kunde separat tas upp i resultaträkningen tillsammans med en tydlig förklaring om deras riskstrategier. (Gebhardt, Reichardt & Wittenbrink 2004)

Gebhardt, Reichardt och Wittenbrink menar att med en FFV modell nås en tillräckligt rättvisande bild där bankens aktiviteter återspeglas i redovisningen. Förändringar i ränta påverkar värdet på alla finansiella instrument till fast ränta, derivatinstrument och nettoinkomst samt eget kapital direkt och fullständigt i den period som räntan ändras och är inte utspridd på efterföljande perioder. Det finns därför ingen anledning att införa konstgjorda tillgångar och skulder för att justera säkringsredovisningen. En FFV-modell tillåter mindre valmöjlighet i redovisningen vilket bidrar till större jämförbarhet. Det problem som uppstår är dock hur det verkliga värdet ska mätas på ett tillförlitligt sätt. Forskarna menar ändå i studien att FFV är den rätta vägen att gå för att få en lösning på problemen i IAS 39. (Gebhardt, Reichardt & Wittenbrink 2004)

Khurana & Kim (2003) presenterar en studie om relevansen av verkligt värde med utgångspunkten att verkligt värde är mer informativt än anskaffningsvärde för redovisning av finansiella instrument. Studien visar att för mindre banker som är holdingbolag med mindre transparent informationsmiljö, är anskaffningsvärde för lån mer informativt än verkligt värde då lånen inte handlas på en aktiv marknad, vilket bidrar till en mer subjektiv värdering. Studien visar också att när ett instrument aktivt handlas på en marknad, är verkligt värde mer informativt och ger en mer relevant bild av eget kapital än anskaffningsvärde. Att ha en standard för finansiella instrument med enbart verkligt

värde är därför inte lämpligt, då en aktiv marknad inte alltid finns. (Khurana & Kim, 2003)

Nissim (2003) genomförde en studie över två år, 1994 och 1995, som inkluderar 157 respektive 155 amerikanska banker. Studien undersöker huruvida de hanterar värdering till verkligt värde på ett rättvisande sätt. Studien visar att vissa banker genom att värdera till verkligt värde anger för höga värden på lån för att dra fördel av bättre marknadsbedömning och ökad kreditvärdighet. Graden av övervärdering är större för banker med mindre portföljer med lån, mindre bundet kapital, låg tillväxt och dålig likviditet, och för banker som har sjunkande kreditvärdighet på sina portföljer av lån.

4 Empiri

I detta kapitel ges en kort presentation av respondenterna. Därefter presenteras svaren från den empiriska undersökningen. Dessa struktureras utifrån de fyra forskningsfrågorna. Intervjumallen som ligger till grund för undersökningen återfinns i appendix A. När vi skriver att respektive bank uttrycker något är det givetvis respondenterna som har sagt detta och inte hela banken.

4.1 Presentation av bankerna

FöreningsSparbanken (FSB) är en Nordisk-Baltisk bankkoncern med kunder i Sverige, Estland, Lettland och Litauen. Banken riktar sin verksamhet till privatpersoner, företag och lantbruk, kommuner och landsting och organisationer. Banker erbjuder sparande och placering i fonder, pensionssparande. Bolån och fastighetsmäkleri sköts av dotterbolaget Spintab. På företagsmarknaden har banken inlåning, utlåning, leasing och avbetalningsfinansiering. FSB strävar åt att ha en decentraliserad organisation.

(www.fsb.se)

Handelsbanken är en universalbank, det vill säga levererar tjänster inom hela bankområdet. Banken bedriver sin verksamhet i Sverige, Danmark, Norge och Finland samt i Storbritannien. Banken strävar åt att ha en decentraliserad organisation.

(www.handelsbanken.se)

Nordea bedriver bankverksamhet i Norden och Baltikum liksom Polen och Ryssland. Banken bedriver verksamhet inom retail banking, corporate and institutional banking och asset management & life. Utanför Norden och östersjöregionen går verksamheten främst ut på att stödja kärnkunder genom egna enheter tillsammans med partners.

(www.nordea.com)

Även om respondenterna uttalar sig för bankernas räkning är svaren respondenternas personliga uppfattning.

4.2 Hur påverkas svenska bankers redovisning av reglerna för säkringsredovisning enligt IAS 39?

Nordeas redovisning blir mindre volatil än om de inte hade använt sig av säkringsredovisning. Enligt Nordea skulle de inte klara sig utan säkringsredovisning, då skulle troligtvis deras egna kapital bli för litet. Redovisningen blir mindre volatil om man använder derivat för att täcka sina risker. Men då blir det stora slag mellan perioderna.

FSB:s stora problem har de med den bundna utlåningen i dotterbolaget Spintab. De har bunden utlåning på 450 miljarder med lika mycket i skulder och derivat som täcker detta. FSB säger att om de ska använda sig av huvudreglerna och anskaffningsvärdera utlåning och värdera derivat till verkligt värde, så blir de olika redovisningsprinciper som leder till ganska stor volatilitet i resultatet. FSB:s sätt att undvika redovisningsmässig volatilitet är att använda samma redovisning på alla tre delarna, dvs. verkligt värde.

FSB använder sig inte mycket av säkringsredovisning enligt IAS 39, man vill undvika den framförallt för att man inte kan använda sig av interna säkringar, och att man enbart kan använda sig av derivat som säkringsinstrument (i vissa fall kan man använda andra säkringsinstrument). Banken har ett begränsat antal fair value-hedgepaket; en typisk sådan är ett förlagslån med fast ränta där de säkrar räntekomponenten med hjälp av en ränteswap. Konsekvenserna blir att de värderar räntekomponenten i lånet till verkligt värde, derivatet ska ju värderas till verkligt värde hur som helst. Detta påverkar resultaträkningen på sätt att banken får ett balanserat resultat, när swappen och lånet är värderade till verkligt värde kommer värdeförändringarna att ta ut varandra. IAS 39 ger inte en stor påverkan på FSB:s resultat. Om man har låga risker i bolaget och tillämpar samma redovisningsprinciper på allting så ska man inte få några stora effekter av något som inte kommer från affärsverksamheten.

Enligt SHB är det svårt att säga vad säkringsredovisningsreglerna får för konsekvenser, de varierar från kvartal till kvartal, men enligt SHB är de hanterbara. SHB säger att man ytterst sällan kan få en säkring 100 procent perfekt och även om den är effektiv så blir det slag i resultatet. Effekten för SHB är minus 25 miljoner för det första nio månaderna, vilket de bedömer som mycket lite i detta sammanhang. SHB tillägger att det är svårare nuförtiden i och med att man måste värdera båda sidor till verkligt värde.

Nordea tycker att säkringsredovisningsreglerna i IAS 39 är för komplicerade. För att utnyttja reglerna har Nordea därför byggt upp en särskild stab som är specialiserade på just detta. Kraven på effektivitet gör att Nordea inte finner det värt att säkringsredovisa alla sina ekonomiska säkringar och menar att de hellre tar en viss volatilitet i redovisningen än har en massa människor arbetande med något som egentligen inte i sig skapar något värde.

FSB tycker inte att säkringsredovisningsreglerna är för komplicerade så länge de handlar om enskilda paket, ett lån och ett derivat. Men när de kommer till makrosäkringar så medger de att det blir mycket mer komplext. FSB berörs inte av kraven på effektivitet då de påpekar att de håller riskerna så låga att effektivitetskraven inte är något problem.

SHB säger att säkringsredovisningen är ett rätt mycket administrativt problem och väldigt tungrovt. Det kan också vara problem att få effektivitet i paketen. Men det är inte då effektivitetskravet i sig som är det besvärliga utan de administrativa krav som ställs på dokumentation och mätning av effektivitet. SHB kan betrakta en ekonomisk säkring som effektiv då de vet att de har låst in räntemarginalen tillräckligt bra, men den är inte så pass effektivt att de kan säkringsredovisa, då det krävs för mycket administrativ kapacitet för att visa effektiviteten.

4.3 Bidrar säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning?

Nordea anser inte att IAS 39 medverkar till att skapa en högre grad av rättvisande bild. De menar att man kan åstadkomma olika saker med att välja samma instrument, beroende

på vilken strategi man väljer. Det specifika valet kan vara rättvisande för just den banken i den situationen, men det kan inte vara rättvisande om man har två identiska bolag och får olika effekter eller olika resultat beroende på vilken metod man använt. Kapitalet är ganska stort i många banker där man kan gömma många fluktuationer som kan dyka upp som en överraskning i resultatet framöver. Använder sig banken av säkring av verkligt värde, gäller det att studera tillhörande not. Banken kan ha ekonomiska säkringar som passar bankens syn på risk men som inte passar in i den definition på säkringsredovisning som IAS 39 anger.

FSB anser att de hade en ekonomiskt rättvisande bild av verksamheten innan införandet av IAS 39, men att den kan få det nu också genom att tillämpa FVO. Det blir inte högre grad av rättvisande bild av resultaträkningen, men det kan bli det av balansräkningen där man kan se vilka värden som finns genom att lyfta fram derivaten på ett annat sätt.

FSB tycker inte att säkringsredovisningsreglerna i IAS 39 bidrar till att öka relevansen i redovisningen. Vissa saker har blivit bra, andra mindre bra. Regelverket är inte till hundra procent genomarbetat för att ge en rättvisande bild för alla marknader; de olika europeiska marknaderna ser väldigt olika ut. Säkringsredovisningen hjälper inte FSB med deras största problematik, bolån till fast ränta vilka är säkrade med fasta skulder och derivat. Den problematiken kommer banken inte runt med säkringsredovisning, i synnerhet inte om den vill ha kvar interna derivat. Detta ger lägre relevans ur bankens perspektiv. På de begränsade områden som banken valt att använda sig av säkringsredovisning, blir relevansen högre.

SHB anser inte att säkringsredovisningen ger en högre grad av rättvisande bild av verksamheten i redovisningen, i alla fall inte om det är redovisning av säkring av vanlig bankutlåning. Banken hade en minst lika bra bild innan. SHB menar att problemet med IAS 39 är att alla derivat ska marknadsvärderas oavsett vad de används för. Om banken då använder derivaten för att säkra utlåning så måste de per definition värdera utlåningen till verkligt värde (vid säkring av verkligt värde) eftersom derivatet alltid måste värderas till verkligt värde. Bankens huvudsakliga verksamhet är att ge ut lån som den håller till förfall och tjänar pengar på räntemarginalen. Vid säkring av verkligt värde ska banken då värdera lånen till verkligt värde och eventuellt få slag i resultatet med orealiserade marknadsvärden, även om banken inte handlar med lånen på någon marknad.

SHB tycker inte att redovisningen blir mer relevant med säkringsredovisning enligt IAS 39. Då banken säkrar vanlig utlåning och en räntemarginal, då tycker de inte att det känns relevant att få de orealiserade värdeförändringarna av det verkliga värdet i resultaträkningen. Det blir lägre relevans för det de använder säkringarna för. Men det rör sig om väldigt små effekter så det är ingen stor fråga.

SHB anser att det är beroende av verksamhet om IAS 39 ger en högre grad av rättvisande bild; för SHB gör den ingen skillnad. Däremot i en bank med avancerad balansräkning med mycket exotiska produkter, som en amerikansk investmentbank kan det vara vettigt att värdera till verkligt värde mycket. Teoretiskt är det vettigt att värdera till verkligt värde för då ser man ju hela tiden vad balansräkningen är värd. Men SHB handlar inte

med lån, utan lånar ut för att tjäna på marginalen tills lånet förfaller. IAS 39 är då inte så intressant. Däremot om banken tog in lån och handlade med dessa, då måste de värdera till verkligt värde för det är den verksamheten man sysslar med. Syftet med innehavet är viktigt vid val av värderingsmodell.

Enligt Nordea blir jämförbarheten inte så bra, IAS 39 skapar inte tydligare redovisning. Som exempel på att jämförbarheten blir dålig anförs när en bank använder sig av kassaflödes säkringar medan en annan bank använder sig av säkringar av verkligt värde för att säkra en likadan post. Den första bankens säkring ger effekt i det egna kapitalet medan den andra bankens säkring ger effekt i resultatet. Detta kräver att den som ska analysera de bägge bankernas redovisning behöver vara väl insatt i IAS 39. Nordea anser att jämförbarheten blir låg om det ges en möjlighet att skapa det resultat som du vill, i vissa fall i högre grad än tidigare.

FSB menar att syftet med regelverket var att få genomlysning, men att bankerna kommer att tillämpa det på väldigt olika sätt.

SHB anser att jämförbarheten mellan olika banker blir svår. Regelverkets syfte är ju att öka transparens och jämförbarhet, men i och med att regelverket innehåller valmöjligheter blir det inte så. Om man tittar i årets delrapporter kan man definitivt inte jämföra de olika bankerna med varandra; i dem finns inte tillräckligt med information för att lista ut vilka vägar de olika bankerna har valt. Problemet för SHB är att kunna kommunicera vad de har gjort och varför. Hittills har dock inte IFRS påverkat banken mycket.

4.4 I vilken utsträckning använder sig bankerna av portföljsäkringar?

Nordea använder sig av portföljsäkring av ränterisk till verkligt värde. Nordea säkrar det underliggande värdet av ränterisken. Följande exempel illustrerar hur detta går till. Banken har en portfölj med utgivna 100 lån som löper på fem år med en snittränta på tre procent och en snittmarginal på en halv procent. Banken vill säkra de tre procenten och gör då en ränteswap i samma valuta och låser in ränterisken.

FSB använder sig av FVO istället för portföljsäkring av ränterisk. Anledningen till detta är inte redovisningskonsekvenserna. FSB:s bundna bolån är säkrade med fasta skulder och derivat. Boutlåningsportföljen består av över en miljon krediter, varför FSB anser att det i princip är omöjligt att få ihop ett säkringspaket och kunna mäta effektiviteten i detta. Vidare använder sig FSB av interna säkringar mellan t.ex. dotterbolaget Spintab och marknadsenheten vilket är koncernmässigt effektivt. Genom att tillämpa FVO istället för säkringsredovisning kommer FSB undan dessa bitar. FSB hävdar att i teorin ska ingen skillnad i resultatet ges beroende på om FVO används istället för säkringsredovisning, då all ineffektivitet i säkringsredovisning går igenom resultaträkningen och med FVO tas allt genom resultaträkningen. FSB hävdar att FVO är mycket mer flexibel.

SHB har tidigare gjort ett försök till att använda portföljsäkring av ränterisk till verkligt värde med det visade sig då vara för svårt att få ihop. SHB väljer istället att göra en vanlig säkring till verkligt värde där den säkrade posten består av ett paket med flera lån. Istället för att identifiera ett belopp så identifieras instrumentet.

4.5 Hur borde reglerna för säkringsredovisning se ut enligt de svenska bankerna?

Nordea skulle vilja införa en "component-approach" för att kunna peka på vad i en säkring de väljer att säkra. Då man kan välja att säkra olika saker i olika typer av situationer vill Nordea då kunna säkra en viss del, t.ex. en viss volym, eller en viss typ av ränta, vilket de nu inte kan. Nordea tror att detta skulle passa Norden och kanske Tyskland men inte en del av de sydeuropeiska länderna och Frankrike. Anledningen är att de har andra typer av risker och en annan typ av grund att stå på beroende på de olika ländernas marknadsförutsättningar.

SHB skulle allra helst se att FVO gjordes om så att det är möjligt att värdera utifrån en referensränta. Lånet värderas då utifrån hur t.ex. STIBOR rör sig. SHB tror att IASB inte vill godkänna detta med anledning av att ett verkligt värde ska vara ett verkligt värde och att hela instrument ska värderas, inte bara en del av det. SHB tycker ändå att IASB nu har kommit fram till en bra lösning genom den modifierade FVO som 15/11 – 05 antogs av EU, då den är ett alternativ för säkringsredovisning. SHB tyckte att carve-outen var bra när den kom men anser nu att den bör tas bort. Om IAS ska följas kan den lika gärna följas fullt ut.

FSB hade ingen direkt uppfattning i frågan men påpekade däremot att de ville tillämpa den ursprungliga FVO. De tittar noga på att gå över till FVO nu när den sista delen har kommit.

5 Analys

I detta kapitel analyseras den empiriska undersökningen utifrån referensramen. Kapitlet är liksom empirin strukturerat efter de fyra forskningsfrågorna.

5.1 Hur påverkas svenska bankers redovisning av reglerna för säkringsredovisning enligt IAS 39?

För att ett instrument ska uppfylla villkoren för säkringsredovisning måste enligt IAS 39 säkringsinstrumentet innefatta ett kontrakt med en extern part. Detta klargörs även i de för IAS 39 underliggande principerna. FSB har för avsikt att undvika säkringsredovisning så mycket som möjligt av framförallt två orsaker. Den första orsaken är att de inte kan använda sig av interna säkringar just för att det inte finns något kontrakt med en extern part. FSB vill fortsätta med interna säkringar då de är koncernmässigt effektiva. Den andra orsaken är att enligt IAS 39 kan endast derivat användas som säkringsinstrument vid säkring av ränterisk.

Nordeas redovisning blir mindre volatil, vilket är själva syftet med säkringsredovisning eftersom tanken är att undvika variation i resultatet som är hänförlig till redovisningsteknikaliteter istället för ekonomiska orsaker. I de fall där FSB använder sig av säkringsredovisning, blir följden liksom i fallet med Nordea att resultatet blir balanserat. Totalt ger inte IAS 39 någon stor påverkan på SHB:s eller FSB:s resultat. Nordea säger dock att de inte skulle klara sig utan säkringsredovisning, utan den skulle troligtvis det egna kapitalet bli för litet. Enligt Gray (2003) blir det asymmetrisk mätning av de finansiella instrument som finns i balansräkningen om olika värderingsprinciper används. FSB undviker de variationer som säkringsredovisning är tänkt att ta bort, genom att tillämpa FVO på alla delar. Detta är i överensstämmelse med Whittington (2005) och Gebhardt, Reichardt & Wittenbrink (2004) att säkringsredovisning inte behövs om bara en värderingsprincip används.

Om derivat inte tas upp till verkligt värde blir de osynliga i balansräkningen och värdeförändringar skulle enbart tas upp i redovisningen när derivatet är betalt eller sålt, och inte när förändringen i dess verkliga värde ägde rum (Hague, 2004). Detta är orsaken till att IASB säger att derivat ska tas upp till verkligt värde. FSB och SHB förklarar att det uppstår problem med värderingen av utlåning då alla derivat ska värderas till verkligt värde oavsett vad de används för. Enligt IAS 39 ska utlåning som inte innehas för handel (som för bankerna är en finansiell tillgång) värderas till anskaffningsvärde. FSB:s problem med den bundna utlåningen gäller dotterbolaget Spintab. Att ha skilda redovisningsprinciper leder till stor volatilitet i resultatet. Kärnan i problematiken med IAS 39 är just att standarden blandar olika värderingsprinciper (Hague 2004 och Whittington 2005). Därför uppstår också behovet av säkringsredovisning. För att undvika stor volatilitet i resultatet kan företagen, enligt IAS 39, säkringsredovisa och värdera utlåningen till verkligt värde, eller använda den möjlighet som finns enligt FVO som klassificerar in utlåningen i kategorin finansiella skulder till verkligt värde. Används FVO blir klassificeringen oåterkallelig. Enligt Khurana & Kim (2003) är värdering till anskaffningsvärde för lån som inte handlas på en aktiv marknad mer informativ än

värdering till verkligt värde. Att värdera utlåningen till verkligt värde anser SHB leda till problem då bankens huvudsakliga verksamhet är att hålla lånen till förfall och tjäna pengar på räntemarginalen. Enligt IAS 39 måste all ineffektivitet av en säkring rapporteras direkt i resultatet. Att banken värderar lånen till verkligt värde kan enligt SHB leda till stora slag i resultatet då all orealiserad värdeförändring ska gå via resultatet trots att banken inte handlar med lånen på någon marknad.

I referensramen redogörs för att standarden stipulerar att säkringsredovisning bara får göras under klart definierade omständigheter vilket ställer höga krav på effektiviteten i ett säkringsförhållande. Enligt de underliggande principerna för IAS 39 är anledningen till effektivitetskravet att säkringsredovisning bara får förekomma när vinst och förlust tar ut varandra. Nordea och SHB är överens om att det krävs för mycket administrativ kapacitet för att testa effektiviteten. Nordea finner det inte värt att säkringsredovisa på alla sina ekonomiska säkringar och tar hellre en viss volatilitet i redovisningen. Nyttan anses i dessa fall vara mindre än kostnaden för att tillhandahålla den, vilket strider mot IASB:s föreställningsram.

5.2 Bidrar säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning?

IASB:s föreställningsram tar upp kvalitativa egenskaper som redovisningen skall uppfylla för att redovisningen ska ge en rättvisande bild av företaget. Att redovisningen återger relevant information för användaren är den primära egenskapen. FSB säger att problematiken som uppstår då de inte kan komma runt säkringsredovisningen ger redovisningen en lägre relevans ur bankens perspektiv. På områden där säkringsredovisning används blir dock relevansen högre. FSB tycker att IAS 39, med FVO, kan bidra till en mer rättvisande bild av balansräkningen där man kan se vilka värden som finns genom att lyfta fram derivaten på ett annat sätt, men inte av resultaträkningen. SHB tycker inte att redovisningen blir mer relevant med säkringsredovisning enligt IAS 39. De anser att det blir lägre relevans i redovisningen då de säkrar vanlig utlåning och en räntemarginal och får orealiserade förändringar av det verkliga värdet i resultaträkningen.

Enligt de underliggande principerna för IAS 39 framgår att verkligt värde är det mest relevanta värdet. Forskning från många håll har diskuterat just denna fråga. Enligt Gray (2003) och Gebhardt, Reichardt & Wittenbrink (2004) så är det lämpligt att ha en standard för finansiella instrument som helt tillämpar verkligt värde medan Khurana & Kim (2003) motsäger sig en denna typ av standard. SHB säger att det teoretiskt sett är vettigt att värdera till verkligt värde då man ser vad balansräkningen är värd. Syftet med innehavet av en tillgång har i IAS 39 inverkan på hur den ska värderas. Värdering till verkligt värde av lån passar enligt SHB inte dem, utan passar bättre för banker som tar in lån och använder dessa för handel. SHB hade en minst lika rättvisande bild av verksamheten innan IAS 39, framförallt då det gäller redovisning av säkring av vanlig bankutlåning. Nordea lyfter fram att man kan åstadkomma olika saker med samma instrument beroende på vilken strategi man väljer, vilket inte bidrar till en rättvisande bild. Två identiska bolag kan få helt olika effekter eller resultat beroende på vilken strategi de

använt. Enligt IAS 39 kan man använda kassaflödessäkring, där effekter går i eget kapital, eller säkring till verkligt värde, där effekter går mot resultatet.

Enligt IASB:s föreställningsram skall redovisningen om den skall vara tillförlitlig vara fullständig och innefatta alla väsentliga ekonomiska händelser under en period samt återge företagets ekonomiska tillstånd vid periodens slut. Nordea säger att kapitalet¹⁴ är stort i många banker och att de där kan gömma många fluktuationer som senare kan dyka upp i resultatet. Nordea säger att om en bank använder sig av kassaflödessäkringar, gäller det att studera noterna noga och vara väl insatt i reglerna i IAS 39.

Redovisningen ska enligt IASB:s föreställningsram vara jämförbar mellan företag och jämförbar över tiden för ett och samma företag. För att en god jämförbarhet mellan företag ska uppstå bör företagen redovisa händelser och tillstånd på samma sätt. IAS 39 bidrar enligt de tillfrågade svenska bankerna inte till en ökad jämförbarhet mellan banker. Nordea pekar på vad som tidigare redan nämnts, att banker kan åstadkomma olika resultat beroende på vilken strategi de väljer att använda. Jämförbarheten mellan banker blir låg då det ges möjlighet att skapa det resultat som banken vill, i vissa fall i högre grad än tidigare. EU:s syfte med att införa IAS var att få en jämförbar transparent internationell redovisning. FSB menar att detta inte uppnås då regelverket kan tillämpas på väldigt olika sätt. SHB anser också att jämförbarheten mellan banker blir svår och pekar på samma anledning som FSB, att IAS 39 innehåller valmöjligheter. SHB anser att om man ser till de olika bankernas delårsrapporter kan man definitivt inte jämföra de olika bankerna.

5.3 I vilken utsträckning använder sig de svenska bankerna av portföljsäkringar?

I den teoretiska studie vi har utfört har det framkommit att frågan om makrosäkringar (portföljsäkringar) har varit den stora stötestenen i debatten om IAS 39 vad beträffar de europeiska bankerna. Vår empiriska undersökning visar att endast en av bankerna i studien, Nordea, använder sig av portföljsäkring av ränterisk till verkligt värde. Enligt Hague (2004) behövs en metod som kan identifiera när det finns en perfekt relation mellan vinst och förlust och vad som händer när en del av portföljen upphör att vara en del av sättningsrelationen. SHB har tidigare gjort ett försök att använda sig av portföljsäkring, men det visade sig vara för svårt att få ihop det. FSB använder sig inte heller av portföljsäkring. Banken anser att det är förenat med mycket stora svårigheter att få ihop ett sättningspaket av alla sina utestående krediter och kunna mäta effektiviteten i detta. Detta tydliggörs i IASB:s ståndpunkt där tre huvudsakliga anledningar tas upp varför en portfölj säkring av ränterisk till verkligt värde inte uppfyller kraven för säkring av verkligt värde. Frågan i huruvida nyttan väger upp kostnaden, som även tidigare diskuterats i analysen, är i detta fall relevant.

SHB och FSB väljer olika vägar som alternativ för portföljsäkring. SHB säkrar ett paket av flera lån och identifierar ett instrument istället för ett nettobelopp. IAS 39 tillåter att

¹⁴ Vi uppfattar att respondenten med "kapitalet" avser bankens totala kapital.

likartade tillgångar och skulder säkras som grupp om de delar den riskexponering som säkras. FSB använder sig av FVO istället för säkringsredovisning. Enligt den nyligen antagna FVO kan finansiella tillgångar och skulder initialt klassificeras i kategorin verkligt värde genom resultaträkningen för att undvika den dåliga matchning som uppkommer då värdeförändringar sker på instrument där värderingsprinciperna inte stämmer överens. Enligt de underliggande principerna för IAS 39 så ska all ineffektivitet i ett säkringsförhållande gå över resultaträkningen. Enligt banken blir det ingen skillnad i resultaträkningen beroende på om säkringsredovisning eller FVO används, då all ineffektivitet i säkringarna ändå går över resultaträkningen. FSB anser dock att FVO är mycket mer flexibel.

När olika värderingsprinciper används (i detta fall verkligt värde och upplupet anskaffningsvärde) uppstår behovet av säkringsredovisning (Hague, 2004). Om säkringsredovisning inte används finns risken att variationer uppstår i redovisningen utan att motsvarande ekonomiska variationer föreligger (Marton, 2005). Respondenternas svar visar att säkringsredovisning används för detta syfte, men att använda sig av FVO är ett alternativ för att undvika dålig matchning. Detta överensstämmer med det som Whittington (2005) och Gebhardt, Reichardt & Wittenbrink (2004) skriver, att om både säkrad post och säkringsinstrument värderas till verkligt värde behövs ingen säkringsredovisning eftersom värdeförändringarna uppkommer samtidigt i redovisningen.

5.4 Hur borde reglerna för säkringsredovisning se ut enligt de svenska bankerna?

Respondenterna skiljer sig åt i sina uppfattningar om hur säkringsredovisningsreglerna bör vara utformade. FSB säger sig inte ha någon direkt uppfattning, men föredrar FVO. De ville tillämpa FVO som den ursprungligen såg ut. Enligt Witmer och Brackney (2005) togs den ursprungliga FVO bort pga. farhågor att den skulle komma att missbrukas. Detta stärks genom en studie av amerikanska banker gjord av Nissim (2003). Nordea vill använda sig av vad de kallar en "component-approach", där man väljer att säkra en del av en säkrad post, t.ex. en viss volym, eller en viss typ av ränta. Denna "approach" har även förts fram av Svenska Bankföreningen i förslag till IASB. IASB motsätter sig detta då IAS 39 säger att en finansiell tillgång eller skuld som klassificeras som tillhörande kategorin verkligt värde genom resultaträkningen skall vara verifierbar och att det ska finnas ett enda verkligt värde för säkringsinstrumentet i sin helhet. SHB är inne på samma linje som Nordea och är främst intresserade av att FVO görs om så att det blir möjligt att värdera lånen utifrån en referensränta, t.ex. STIBOR. SHB tycker dock att det finns en bra lösning i och med den modifierade FVO som antogs av EU 15/11 2005 och att detta fungerar bra som alternativ till säkringsredovisning.

6 Slutsatser och förslag till vidare forskning

Kapitlet presenterar uppsatsens slutsatser i vilka samtliga fyra forskningsfrågor kommer att besvaras. Kapitlet är strukturerat utifrån forskningsfrågorna. Slutligen ges förslag till vidare forskning

6.1 Hur påverkas svenska bankers redovisning av reglerna för säkringsredovisning enligt IAS 39?

Alla banker i studien upplever någon form av problem med IAS 39 och reglerna för säkringsredovisning. Säkringsredovisningsreglernas påverkan på de svenska bankerna är dock förvånansvärt olika, i den bemärkelsen att de har kommit till skilda slutsatser om i vilken utsträckning de ska tillämpa säkringsredovisning. Antingen beror det på skillnader i bankernas verksamheter, eller så beror det på att de har tolkat reglernas tillämpningsmöjligheter på olika sätt. Vår slutsats, på grundval av de svar bankerna avgivit, är att bankerna tolkat möjligheterna olika bland annat beroende på hur mycket resurser de lagt ner på IAS 39.

Den bank som för oss framstår som den bank som i störst grad använder sig av säkringsredovisning, säger sig till och med inte kunna klara sig utan säkringsredovisning. Detta tolkar vi som att reglerna för säkringsredovisning måste påverka banken i allra högsta grad. Vi har kommit fram till att ju mer tid och energi banken lägger på att tolka och använda reglerna för säkringsredovisning, desto större är möjligheterna att kunna använda sig av säkringsredovisning. Det blir således en avvägning mellan kostnad och nytta som påverkar om bankerna använder sig av säkringsredovisning.

Att bankerna har olika syn på hur deras redovisning ska utformas spelar in på vilka problem reglerna för säkringsredovisning banken upplever. Som exempel kan här nämnas att en bank inte verkar tycka att deras utlåning ska värderas till verkligt värde då syftet med lånen är att de skall hållas till förfall. En annan bank ser däremot inget problem med att värdera utlåningen till verkligt värde och använda FVO. Denna skillnad kan bero på att bankerna har olika riskstrategier och kan acceptera olika grad av volatilitet i resultatet.

För svenska banker är FVO är ett nödvändigt alternativ för säkringsredovisning. Utan FVO hade säkringsredovisningsreglerna påverkat de svenska bankerna i ännu större utsträckning. De svenska bankerna anser att FVO är tillräcklig för att kunna redovisa sina ekonomiska säkringar på ett för dem tillfredställande sätt.

Säkringsredovisning uppfyller i de fall den används sitt syfte och bankerna upplever att redovisningen blir minde volatil. Vidare drar vi slutsatsen att IAS 39 (och därmed också säkringsredovisningsreglerna) inte ger någon stor effekt i de svenska bankernas resultat. Även om de svenska bankerna påverkas av säkringsredovisningsreglerna så är den påverkan tämligen beskedlig.

Vi drar slutsatsen att reglerna om makrosäkringar och säkringsredovisning inte har varit den stora frågan för svenska banker; med hjälp av FVO anser de att de kan avspegla sina säkringar korrekt. Just därför har den stora frågan varit att kunna tillämpa FVO i ursprungligt skick. De svenska bankerna är dock nöjda med den version av FVO som blev godkänd den 15 november 2005.

6.2 Bidrar säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning?

Syftet med standarden samt hela regelverket är att öka jämförbarheten, transparensen och att ge en mer rättvisande bild. Vi har kommit fram till att säkringsredovisningsreglerna enligt IAS 39 inte bidrar till en högre grad av rättvisande bild av svenska bankers redovisning: relevansen ökar inte och jämförbarheten mellan bankernas redovisning blir inte högre. Detta är därför att säkringsredovisningsreglerna är så komplicerade och restriktiva att det är svårt att tillämpa dem där de behövs. Dock blir relevansen högre på områden där säkringsredovisningen tillämpas, vilket kanske inte är så märkligt då banken knappast hade valt att tillämpa säkringsredovisning där den bedömt att relevansen blivit lägre.

Värdering till verkligt värde av instrument som ger upphov till orealiserade förändringar i resultaträkningen är för svenska banker en orsak till lägre relevans. Forskningen är tvetydig huruvida verkligt värde är det mest relevanta värdet för alla finansiella instrument. I praktiken ger det inte upphov till att svenska bankers redovisning blir mer rättvisande då deras avsikt att inneha de utestående lånen till förfall gör att orealiserade värdeförändringar över resultaträkningen blir missvisande.

Vid tillämpningen av IAS 39 kan man få olika effekter i rapporterna beroende på vilken strategi man väljer, även om det är två identiska bolag som rapporterar. Detta bidrar inte till en högre grad av rättvisande bild. Ett av de viktigaste syftena med införandet av IFRS var att öka jämförbarheten mellan företag på den europeiska marknaden. IAS 39 leder dock inte till att jämförbarheten ökar mellan bankerna på grund av att det finns stora valmöjligheter i standarden vilket innebär att man måste vara medveten om vilka val de redovisande bankerna har gjort och vad de får för konsekvenser för att kunna jämföra dem med varandra. IAS 39 för således med sig att högre krav på användarna ställs.

6.3 I vilken utsträckning använder sig de svenska bankerna av portföljsäkringar?

Undersökningen visar att portföljsäkringar enligt IAS 39 används i låg omfattning av svenska banker. Att utnyttja möjligheten är i praktiken förknippat med stora svårigheter och en stor administrativ ansträngning. Vi har kommit fram till att de svenska bankerna inte använder sig av portföljsäkringar för att det inte anses vara värt besväret. Bankerna anser helt enkelt inte att nyttan uppväger kostnaden.

FVO framstår som det alternativ som ligger bäst till hands för att komma runt säkringsredovisning och portföljsäkringar. Farhågorna som uttryckts av ECB avseende FVO tycker inte bankerna i undersökningen vara relevant i ett svenskt perspektiv, och kanske vore de konstigt om de sa något annat.

6.4 Hur borde reglerna för säkringsredovisning se ut enligt de svenska bankerna?

Då bankerna använder säkringsredovisningsreglerna olika så är det inte förvånande att respondenterna skiljer sig åt i sina uppfattningar om hur säkringsredovisningsreglerna bör vara utformade. Det verkar alltså inte finnas någon helt klar lösning, även om bankerna får avgöra.

Vissa åsikter stämmer inte helt oväntat bra överens med Svenska Bankföreningens uttalanden, då det är de som för svenska bankers talan utåt. En bank verkar dock vara nöjd som det är nu. FVO välkomnas av bankerna då den ökar möjligheterna att frångå säkringsredovisning. För att komma framåt i frågan är det den vägen man bör gå. En slutsats som vi än en gång kan dra är att säkringsredovisningsreglerna som de är utformade nu är för komplicerade, vilket alla de svenska bankerna är överens om.

För att bankerna ska utnyttja portföljsäkringar krävs det att reglerna förenklas eller att en metod för att enklare hantera och mäta effektiviteten utvecklas.

6.5 Förslag till vidare forskning

Det vore intressant att göra en liknande studie under våren 2006, efter det att årsredovisningarna för 2005 har producerats, och utvidga den empiriska undersökningen till samtliga svenska storbanker. Det skulle dessutom vara intressant att i en sådan studie genomföra en pilotstudie som innebär att man intervjuar revisorer, detta för att kunna konstruera en mer genomtänkt frågemall.

Ett annat förslag är att studera bankernas årsredovisningar för 2005 och att analysera vilka val de har gjort (med avseende på sådant som påverkas av IAS 39). I vilken utsträckning har man använt sig av säkringsredovisning och vilka typer av säkringsredovisning har man använt (kassaflödes- och verkligtvärdesäkringar)? I vilken utsträckning har man använt sig av FVO istället? Vad blir det för effekter i redovisningen (kvantitativt)?

Det skulle vara intressant att genomföra en liknande studie, fast ur ett användarperspektiv. Man kan då undersöka hur t.ex. analytiker uppfattar om bankernas lyckas avspeglar en rättvisande bild av sin verksamhet i redovisningen vad avser IAS 39. Det kan i en sådan undersökning vara intressant att gå lite djupare in i diskussionen huruvida verkligt värde är den bästa värderingsprincipen vad gäller finansiella instrument.

Jämföra EUs olika medlemsländer och dess marknadsförutsättningar i relation till problemen som uppstår för banker av reglerna för säkringsredovisning. Hur stor är jämförbarheten länderna emellan?

En inriktning på uppsats som kunde vara intressant är att undersöka hur kunniga analytiker är om påverkan av de val som är möjliga i IAS 39, samt hur medvetna de är om vilka effekter IAS 39 kan få i de finansiella rapporterna.

Referenslista

Litteratur

Alexander, D., Britton, A., Jorissen, A. (2003) *Financial Reporting and Analysis*, Thomson Learning, London

Bell, J., (2000) *Introduktion till forskningsmetodik 3:e upplagan*, Studentlitteratur, Lund

Copeland, T., Weston, J. F., Shastri, K., (2004) *Financial Theory and Corporate Policy*, Pearson Addison-Westley, Boston

Eriksson, L. T., Wiedersheim-Paul, F., (1997) *Att utreda och rapportera*, Liber Ekonomi, Malmö

Hague, I. P., (2004) *Applying International Financial Reporting Standards: Financial Instruments*, LexisNexis, London

Holme, I. M., Solvang, B. K., (1997) *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, Lund

Holmqvist-Larsson, A.-C., Pilebjer-Bosson, I.-M., Wideroth, C. (2004) *IAS 39 : finansiella instrument: redovisning och värdering: en översikt*. KPMG, Stockholm

Hull, J. C., (2003) *Options, Futures, and Other Derivatives 5th ed.*, Pearson Education Inc., Upper Saddle River, New Jersey

Marton, J., (2005) *IAS 32/39 Redovisning av finansiella instrument*,

Merriam, S. B., (1998) *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. Jossey-Bass, San Francisco

Patel, R., (2003) *Forskningsmetodikens grunder*, Studentlitteratur, Lund

Smith, D., (2000) *Redovisningens språk*, Studentlitteratur, Lund

Smith, M., (2003) *Research methods in accounting*, Sage Publications Ltd, London

Wahlström, G., (2000) *Nya förutsättningar för reglering av extern redovisning*, Dissertation Göteborgs Universitet, Göteborg

Yin, R. K., (1994) *Case Study Research Design and Methods, 2nd ed.* Sage Publications, Inc. Thousand Oaks

Tidnings- och tidsskriftsartiklar

Brackney, K. S., Witmer, P. R., (2005) *The European Union's Role in International Standards Setting*, The CPA Journal 18, Vol. 75

Gebhardt, G., Reichhardt, R., Wittenbrink, C., (2004) *Accounting for Financial Instruments in the Banking Industry: Conclusions from a Simulation Model*, European Accounting Review, Vol 13, No. 2, London

Hague, I. P. N., (2004) *IAS 39 – Underlying Principles*, Accounting in Europe, Vol. 1

Kruger, J., (2005), *Financial Reporting - IAS 39 - Shaping hedges*, Accountancy, No. 76, London

Whittington, G., (2005) *The Adoption of International Accounting Standards in the European Union*, European Accounting Review, Vol. 14, No. 1, London

Khurana, I. K., (2003) *Relative value relevance of historical cost vs. fair value: Evidence from bank holding companies*, Journal of Accounting and Public Policy No. 22,

Nissim, D. (2003) *Reliability of Banks' Fair Value Disclosure for Loans*, Review of Quantitative Finance and Accounting No. 20, Holland

Gray, R. P., (2003) *Revisiting Fair Value Accounting – Measuring Commercial Banks' Liabilities*, Abacus, Vol.39, No 2

Uppsatser

Eriksson, S., Tjernberg, L., Öhman, R., (2005) *Säkringsredovisning enligt 39 – Kan företag, i enlighet med reglerna om säkringsredovisning i IAS 39, spegla en ekonomiskt riktig bild av finansiella instrument?*, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, Göteborg

Lagar, förordningar samt officiella dokument

Kommissionens förordning (EG) nr 2086/2004 (IAS 39)

Kommissionens förordning (EG) nr 2237/2004 (IAS 32)

IASB, (2001) *Föreställningsram för utformande av finansiella rapporter*

IASB, (2005) *International Financial Reporting Standard including International Accounting standards and Interpretations as at 1 January 2005*, IASCF Publication Department, London

IASB, (2003) *Exposure Draft of Proposed amendments to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and measurement fair value accounting for a portfolio hedge of interest rate risk.*

Bankföreningen

Brev 28:e juni 2004 till EFRAG angående ED om FVO

Brev 21:a september 2004 till EFRAG

Fédération Bancaire de l'Union Européenne.

Dokument 30:e november 2004

Brev 30: juni 2004

Internet

www.bankforeningen.se, Besökt: 2005-12-21

www.bba.org.uk (British Bankers' Association)

<http://www.bba.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=155&a=371>, besökt: 2005-11-12

<http://www.bba.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=120&a=4187>, besökt: 2005-11-12

<http://europa.eu.int>

http://europa.eu.int/comm/internal_market/accounting/docs/ias/revised-2004-09-ias39-proposal_en.pdf,
besökt: 2005-12-08

<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/03/1297&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, besökt: 2005-12-08

<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R2086:SV:HTML>, Besökt:
2005-12-17

www.ey.com, besökt: 2005-11-13

www.fbe.be, besökt 2005-12-15 (Fédération Bancaire de l'Union Européenne)

<http://www.fsb.se/sst/inf/out/infOutWww/0,,5787,00.html>, besökt: 2006-01-10

<http://www.handelsbanken.se/ir>, besökt: 2006-01-10

<http://www.hmrc.gov.uk/manuals/bamanual/BAM22210.htm> besökt: 2005-11-16 (Her Majesty's Revenue and Customs)

www.icaew.co.uk (The Institute of Chartered Accountants in England & Wales)

http://www.icaew.co.uk/library/index.cfm?AUB=TB2I_25594, 2005-11-30

http://www.icaew.co.uk/pressoffice/index.cfm?AUB=TB2I_25468,MNXI_25468, 2005-11-30

<http://www.iasplus.com>

www.iasplus.com/iasplus/0507fvo.pdf, Besökt: 2005-11-12

<http://www.iasplus.com/standard/framework.htm>, Besökt: 2006-01-02

<http://www.iasplus.com/agenda/ias39rev.htm>, Besökt 2005-11-25

www.nordea.com, besökt: 2006-01-10

www.pwcglobal.com

<http://www.pwcglobal.com/extweb/service.nsf/docid/7fd030d72b62370580256c7c00553318>, besökt: 2005-11-17

http://www.pwcglobal.com/gx/eng/about/svcs/corporatereporting/Solution81_6.pdf, besökt:2005-11-17

http://www.pwcglobal.com/pl/eng/ins-sol/publ/ifrs_index.html, Besökt:2005-12-06

Intervjuer

Domeij-Hallros, Gunilla, Ingår i ledningsgruppen för Group Treasury, ansvarig för Asset and Liability Management/Midoffice, Nordea, 2005-12-16

Ström, Mikael, Ledningsgruppen för ekonomiavdelningen, SHB, 2005-12-20

Heldesjö, Pia, Ekonomichef Spintab, FSB, 2005-12-20

Föreläsningar

Jan Marton oktober 2005, Föreläsning, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Appendix

Appendix A – Intervjumall

Säkringar:

1. Använder ni er av säkringar

- Hur ser de ut, övergripande?
- Vad är det ni säker?
- Hur effektiva är de?/ Uppfyller de sina syften?

Säkringsredovisning:

2. Använder ni er/ kommer ni använda er av säkringsredovisning enligt IAS 39?

- *Om nej*, varför inte? Vad får det för konsekvenser/effekter i er redovisning? Avvägningen relevans/tillförlitlighet?
- Ger detta en högre eller lägre grad av rättvisande bild?
- Är säkringsredovisning för krångligt?

- *Om ja*:
- I vilka situationer använder ni er av säkringsredovisning
- vad får det för konsekvenser i er redovisning? Avvägningen relevans/tillförlitlighet?
- Ger detta (säkringsredovisningen) en högre eller lägre grad av rättvisande bild?

3. Använder ni er av den möjlighet till makrosäkring som finns, säkring till verkligt värde av ränterisk hänförlig till en portfölj av finansiella tillgångar och finansiella skulder?

- Hur ser säkringen ut? Vad vill ni säkra, Vad är det som säkras, vad är det som säkras?
- Hur gör ni när ni ska säkra inlåning i kärnverksamheten?
- Vad händer om det verkliga värdet av en finansiell skuld ändras?
- Hur ser den säkrade tillgången ut i en portfölj?

4. Hur påverkar bestämmelserna om säkringarnas effektivt era beslut att säkringsredovisa?

- 5. Är säkringsredovisning för krångligt?**
- 6. Vad tycker ni om att EU undantag vissa delar?**
- 7. Skulle en utbyggd FVO lösa problemen med säkringsredovisning?**
- 8. Hur blir jämförbarheten mellan olika bankers rapportering om en bank väljer att säkringsredovisa och en annan inte?**
- 9. Hur bör reglerna vara utformade?**
 - Varför ser inte reglerna ut så
- 10. Anser ni att IAS 39 i befintligt skick medverkar till att ge en i högre grad ekonomiskt rättvisande bild**
- 11. Vad tycker ni om en FFV-modell?**
- 12. Varför tror ni att IASB har utformat reglerna för säkringsredovisning som de har gjort.**

Appendix B – Intervjuer

Nordea - ledningsgruppen för Group treasury, ansvarig för Asset and Liability Management/Midoffice, Gunilla Domeij-Hallros

Använder ni er av säkringar?

Ja.

Vad är det ni säkrar framförallt?

Ränterisker.

Använder ni er av säkringsredovisning enligt IAS 39?

Ja.

I vilka situationer använder ni er av säkringsredovisning?

Ett typiskt exempel: Huvuddelen av inlåningen är rörliga pengar. Huvuddelen av koncernens utlåning är bundna pengar (olika tider). För att matcha ränterisken mellan den ränterörliga skuldsidan och den räntebundna tillgångssidan så använder vi oss av säkringsredovisning alternativt emitterar lång/fast inlåning.

När ni använder er av säkringsredovisning, vad får det för konsekvenser i redovisningen?

Den blir mindre volatil än om vi inte använt säkringsredovisning. Vi skulle inte klara oss utan hedgeredovisning. Då skulle vårt egna kapital troligtvis vara för litet. Redovisningen blir mindre volatil om man använder derivat för att täcka sina risker, men den blir inte mer tillförlitlig, den kan ju vara tillförlitlig även om man inte använder derivat. Men då blir det stora slag mellan perioderna.

Tycker ni att säkringsredovisning ger er en möjlighet att ge en mer ekonomiskt rättvisande bild av verksamheten?

Nej. I säkringsredovisning som den ser ut idag är inte ekonomiska hedgar lika med säkringsredovisning. Vi kan ha ekonomiska hedgar som passar vår syn på risk men de passar inte in i den definition som hedgeredovisningen anger.

Använder ni er av den möjlighet till makrosäkringar som finns?

Ja, vi använder oss av portföljsäkring av ränterisk.

Skulle du kunna beskriva hur en sådan (portföljsäkring av ränterisk) ser ut?

Vi säkrar värdet. Vi kör nästan enbart med fair-valuehedgar. Vi säkrar det underliggande värdet av ränterisken så att vi ser att vi har ett visst tids-gap fem år framåt i tiden till exempel. Kvartal 1 om fem år har ett tids-gap där du har hundra olika lån som är utgivna till kunder med snittränta på tre procent och marginalen i snitt är femtio punkter. Vi vill säkra de tre procent och gör då en ränteswap i samma valuta och låser in den ränterisken. Vi säkrar ränte- men inte kreditrisken. Valutarisken är alltid matchad, underförstått.

Ger reglerna om säkringsredovisning tillräckligt stora möjligheter för er?

Nej, långt ifrån. Vi använder oss carve-outversionen därför att den ger oss en möjlighet att vara under-hedgade dvs. vi behöver inte ha en 100 -procentig hedge av ett definierat tids-gap t.ex., utan vi kan underhedga så att vi inte får problem i framtiden då vi får amorteringar. Den fulla versionen är för rigid, den passar inte finansiella institut så bra.

Carve-ouren passar mer vår syn på risk management i finansiella institut, där underhållningen är skillnaden.

Det som ni säkrar, inlåningen i kärnverksamheten, om den ändrar värde, hur vet ni att det är rätt värde som ni säkrar?

Vi säkrar oftast utlåningen, inte inlåningen. Eftersom det är en ränterisk på utlåningen. Vi vet ju vad värdet av en tidsbunden ränta, vi kan ju bara diskontera den. Alla villkor som vi har är marknadsmässiga. Det finns en marknad för marknadsräntor. Vi säkrar ränterisken i en post, vi värderar lånen för att säkra.

Tycker ni att säkringsredovisningsreglerna är för komplicerade?

Ja. Vi har 60 personer runt om i världen som sysslar med bokföring av finansiella instrument. Att sätta av tiden för att de ska lära sig reglerna i grunden och hur man utnyttjar dem har inte fungerat, så jag har byggt upp en stab på 3-4 personer plus IT-stöd som är specialiserad på detta.

Inverkar reglerna om effektivitet på ert beslut att säkringsredovisa?

Ja. Vi tycker inte det är värt att ha säkringsredovisning på alla vår ekonomiska hedgar. Kraven är för rigorösa. Det är inte värt det, vi kan inte ha en massa människor som gör saker utan att det ger ett värde i sig. Då tar vi hellre en viss volatilitet.

Hur påverkar den modifierade (15/11) FVO situationen för er?

Har inte förändrat för oss, har ännu inte använt oss av den.

Hur blir jämförbarheten mellan olika banker?

Den blir inte så bra. IAS 39 har inte gjort något för att göra tydligare redovisning. Det har inte varit syftet, det tror jag inte. Om jag använde cash flow-hedgar skulle det inte ge någon effekt alls i resultatet. Då får man volatilitet i det egna kapitalet istället. Vi väljer fair value-hedgar och då får man olika effekter trots att det de säkrar är samma sak. Så man måste vara väl insatt när man ska göra analyser för att man ska kunna jämföra. Vi har expertis, men det finns väl ingen väl utbyggd analyskunskap generellt sett om IAS bland analytiker.

Hur skulle ni vilja att reglerna var utformade?

Vi skulle vilja att man fick införa en component-approach istället, så att man kan peka på vad i en säkring man väljer att säkra. Man kan ju välja att säkra olika saker i olika typer av situationer, och då skulle vi vilja säkra en viss del, t.ex. en viss volym, eller en viss typ av ränta, och det kan man inte.

Varför ser inte reglerna ut så?

Det passar inte en del av de sydeuropeiska länderna, men skulle passa Norden och kanske Tyskland men inte Frankrike för där har man andra regler som säger att man inte får ge ränta på vissa inlåningskonton som gör att de måste ha en annan typ av hedgeredovisning. Vi har olika typer av risker, vi har olika typer av grund att stå på. Vi kritiserar inte alltid samma saker som andra länder, beroende på att vi har olika marknadsförutsättningar.

Varför tror ni att IASB har utformat reglerna som de har gjort?

Därför att de vill få någonting som liknar FASB och en del av dem som sitter i IASB har ett förflutet i FASB och har mer eller mindre kopierat mycket av det som gällde i USA och sedan har man inte i lika stor grad anpassat det till de lokala förutsättningarna i Europa utan man har "alignat" med USA. **Vill IASB undvika att man stoppar in derivat, som egentligen är spekulation, i säkringsredovisningen?** Vi hade även hedgeredovisning innan IAS 39 och då underkänner man ju revisorerna då som har kontrollerat den tidigare hedgeredovisningen. Då måste det ju då ha varit relaterat till att

det var några länder som hade en svag lagstiftning. IASB har velat kunna visa att det finns en sameuropeisk redovisning på samma sätt som det finns i USA, och det var väl därför man tog 39:an i bruk för tidigt för att det var politiskt viktigt att visa att det fanns en lagstiftning i EU, det var väl en corner stone, och det andra är väl att man vill minska risken för överraskningar genom att föra in allt mer i balansräkningarna. Syftet har ju varit att gå mot en mer transparent eller mer fair value-värdering av balansräkningen, nu har man väl hamnat lite på hälften då man har tagit in fair value av vissa instrument och inte generellt fair value-värdering. Vi kan ju göra precis samma transaktion som vi åstadkommer med ett derivat där vi måste värdera derivatet. Det kan vi åstadkomma med ett cash-instrument, och använder vi oss av ett sådant så har vi inte hedge-redovisning och dess problematik, men vi har skapat exakt samma typ av risk. Då har man inte insett riktigt vad man har gjort. Så vi kan ju ha olika redovisning beroende på vilken typ av instrument vi har.

Hur fungerar motsvarande regler i USA?

Bra, men de har en mer homogen marknad, till skillnad från Europa där de finns många lokala variationer. I USA jobbar de mer med en valuta. Insättarskydden, konsumentkreditlagar är olika i olika länder. Att ändra det är att införa en gemensam lagstiftning och det kommer att ta lite tid.

Vad skulle ni tycka om en Full Fair Value-modell?

Bra. Helt ok, men man måste veta vad det är man värderar. Man måste ju utgå från en teori bakom vad vi värderar, och om man ska värdera kreditmarginaler för utlåning t.ex. då tror jag att man har långt att gå. Om man ska värdera inlåning från kunder då blir det svårt. Om man inte tar den diskussionen då tror jag inte man kommer vidare.

Anser ni att IAS 39 medverkar till högre grad av rättvisande bild?

Det har den inte gjort, pga. att man kan åstadkomma olika saker med att använda samma instrument beroende på vilken strategi man väljer, då tror jag inte det är rättvisande. Det kan ju vara rättvisande för den banken i den situationen, men det kan ju inte vara rättvisande om man får olika effekter eller olika resultat om man har två identiska bolag beroende på vilken metod man har använt. Jämförbarheten blir låg och det ger en möjlighet att skapa det resultat som du vill, i vissa fall i högre grad än tidigare. Kapitalet är ganska stort i många banker där man kan gömma många fluktuationer som kan dyka upp som i resultatet som en överraskning framöver, om man använder sig av cash flow-hedge, då gäller det att man tittar på den noten.

Använder ni er av cash flow-hedge?

Nej, inte ännu. Kanske kommer, har svårt att förstå. Vi säkrar värdena, inte kassaflödena. Det är en lättare väg att gå. Det beror på vad man har för teori.

FSB - Pia Heldesjö, Ekonomichef Spintab

Använder ni er av säkringsredovisning i er verksamhet?

Till viss del. Det som vi gör under IFRS är att vi vill undvika säkringsredovisning. Det beror framförallt på att man inte kan använda interna säkringar och att derivat bara kan användas som säkringsinstrument förutom under vissa förutsättningar. Vi har ett begränsat antal fair-value hedgepaket.

Hur ser en typisk säkring ut i er verksamhet?

Vi använder oss av fair-value hedge i några fall och då säkrar vi räntekomponenter i vissa skulder.

Vad är syftet med den säkringen?

Syftet är att undvika redovisningsmässig volatilitet. Om vi hade använt huvudreglerna och istället anskaffningsvärderat skulden och värderat derivatet till verkligt värde får vi något som inte hänger ihop i redovisningen.

Uppfylls de syftena?

Ja.

Kan du beskriva hur ett sådant ser ut (fair –value hedgepaket)

Exempelvis vi har ett förlagslån med fast ränta där vi säkrar räntekomponenten med hjälp av en ränteswap.

Vad får det för konsekvenser i er redovisning?

Konsekvenserna blir att vi marknadsvärderar räntekomponenten i lånet. Derivatet ska ju marknadsvärderas hur som helst.

Hur kommer detta att påverka resultaträkningen?

Vi får ett balanserat resultat, när swappen och lånet är marknadsvärderade kommer värdeförändringarna att ta ut varandra.

Fungerar det bra?

Ja, vi gör löpande effektivitetsmätningar.

Tycker du att säkringsredovisning enligt IAS 39 bidrar till att relevansen ökar i redovisningen?

Nej, inte som det ser ut just nu. Framförallt för att det varit för många intressenter i processen som har väldigt olika interna marknader (t.ex. Frankrike, Sverige). Regelverket är inte hundra procent genomarbetat för att ge en rättvisande bild för alla marknader. Vissa saker har blivit bra, andra mindre bra. Vi har nu fått hjälp av Fair value option. Säkringsredovisningen hjälper inte vår problematik. Om man ser på vår största problematik så handlar det om bolån till fast ränta, som är säkrade med skulder till fast ränta och derivat. Den problematiken kommer vi inte runt med säkringsredovisning framförallt inte om vi vill ha kvar interna derivat. Ur vårt perspektiv blir det lägre relevans.

Ger säkringsredovisning en högre eller lägre grad av rättvisande bild?

På de bitar vi gör det (vi gör det begränsat) så blir det högre relevans. Vi tycker inte säkringsredovisning är ett sätt att lösa IAS 39 i vår verksamhet. Däremot kan vi tillämpa det på vissa delar och tycka att det är den bästa lösningen.

Använder ni er av den möjligt till portföljsäkring som finns?

Nej.

Varför använder ni er inte av den?

Därför att vi använder oss av FVO istället.

Vad får det för konsekvenser på redovisningen om ni använder er av FVO istället för portföljsäkring?

Det är inte redovisningskonsekvenserna som gör att vi väljer FVO. Utan som vi ser det, vår stora problematik handlar om bundna bolån, som är säkrade med fasta skulder och derivat. Vi har över en miljon krediter i den här portföljen. Att få ihop ett säkringspaket på det här, mäta effektivitet och ha koll för vad som går innanför och vad som går utanför, det är i princip omöjligt. Det är den ena anledningen. Den andra är att vi inte kan använda oss av interna säkringar, där våra bundna krediter ligger i vårt dotterbolag Spintab som i

sin tur gör en hel del interna derivat med market-enheten i banken. Det är koncernmässigt effektivt och det vill vi inte sluta med. De här två bitarna kommer vi undan med att tillämpa FVO istället. För både med säkringsredovisning och FVO kommer man att marknadsvärdera alltihopa.

Vad får det konsekvenser i ert resultat, att ni använder FVO istället för portföljsäkring?

Ska inte i teorin ge någon skillnad. **Blir de det i praktiken?** Nej, det tror jag inte, det har vi inte tittat på eftersom vi har sagt nej till säkringsredovisning så har vi inte grävt mer i det. All ineffektivitet ska ju ändå gå igenom resultaträkningen. Med FVO tar vi ju allt i RR. I min värld blir effekterna desamma. Men FVO är mycket mer flexibel.

Hur påverkar bestämmelserna om säkringarnas effektivitet era beslut att säkringsredovisa?

Inte mycket. Banken har en ganska restriktiv hållning till vilka risker som ska tas, så då hålls ju effektiviteten.

Är säkringsredovisning för komplicerad?

Nej. Det funkar ju så länge du har enskilda paket, ett lån och ett derivat. När man kommer till makrosäkringar och sådant så blir det mycket mer komplext. Jag passar på frågan.

Vad tycker ni om Carve-outs?

Inga synpunkter. Däremot ville vi tillämpa den ursprungliga FVO. Vi tyckte det var märkligt att EU bara tog delar av 39:an.

Vad tycker ni om den modifierade FVO (15/11), och hur påverkar den er?

Vi har hela tiden sagt att utan att tillämpa FVO kan vi inte ge rättvisande bild av vårt resultat. Det innebär att vi tittar noga på att gå över till FVO nu när den här sista delen har kommit?

Kommer ni att tillämpa den i stor omfattning?

Vårt stora problem har vi i Spintab med den bundna utlåningen, vi har bunden utlåning på 450 miljarder med lika mycket i skulder och derivat som täcker detta. Om vi ska använda oss av huvudreglerna och anskaffningsvärdera utlåning och marknadsvärdera derivat, så har vi ju olika redovisningsprinciper som leder till ganska stor volatilitet i resultatet. Vårt sätt att undvika redovisningsmässig volatilitet är att köra samma redovisning på alla tre delarna. Då ligger ju verkligt värde på alla tre delarna.

Hur stor effekt har övergången haft?

Bör inte göra någon större skillnad, så länge man kan positionera sig på rätt sätt. Om vi har låga risker i bolaget, vilket vi har, och så länge du tillämpar samma redovisningsprinciper på allting så ska du inte få några stora effekter av något som inte kommer från affärsverksamheten.

Hur blir jämförbarheten mellan olika bankers rapportering beroende på om man väljer att säkringsredovisa?

Regelverket är inte riktigt bra, syftet var ju att få genomlysning, men vi kommer ju att tillämpa det här på väldigt olika sätt.

Hur bör reglerna om säkringsredovisning vara utformade tycker ni?

Ingen direkt uppfattning.

Anser ni att ias 39 i befintligt skick ger en högre grad av rättvisande bild?

Jag tycker att vi hade en ekonomiskt rättvisande bild innan, med hjälp av FVO kan vi få det nu också. Inte högre grad av rättvisande bild av resultaträkningen, i så fall av BR där man ser vilka värden som finns, man lyfter fram derivaten på ett annat sätt.

Ger IAS 39 en stor påverkan på resultatet?

Nej.

Vad skulle ni tycka om en Full Fair Value-modell?

Om man bara tittar på finansiella tillgångar och skulder skulle man väl kunna göra det.

Varför tror ni att IASB har utformat reglerna om säkringsredovisning som de har gjort?

Tanken med säkringsredovisning är ju inte att man ska kunna stoppa in vad som helst där, utan det ska ju handla om säkring av något specifikt och då är det ju självklart viktigt med effektivitet och att kunna para ihop det här.

Vad driver IASB i frågan?

Problem med tidspress, har gett med sig lätt tycker jag. Problemet är att det runt om i Europa finns så olika typer av problem. Det lobbas för olika saker. Vi har inte samma problem som franska banker. Marknaderna är uppbyggda på olika sätt. Franska banker ser sin inlåning som bunden som är säkrad med derivat, men inlåningen har per definition kort bindningstid. Du får ingen värdeförändring på inlåning men du får värdeförändring på derivaten.

SHB: Mikael Ström - Ledningsgruppen för ekonomiavdelningen, rapporterar till ekonomichefen

Använder ni er av säkringar?

Ja, vi använder oss av säkringar.

Hur ser en typisk säkring ut?

En fair value hedge bestående av fast ränteutlåning som vi säkrar med en eller flera swappar, vi har ett paket som består av ett antal lån och ett antal derivat. vi använder även cash-flow hedge för att säkra framtida kassaflöden.

Använder ni båda dessa?

Ja, fast inte cash-flow hedge så mycket.

Vad är syftet med säkring?

Syftet är att minska volatiliteten och låsa in en räntemarginal.

Uppfylls syftet?

Ja, det tycker vi, vi tycker det blir ganska bra. Det är ju svårare nuförtiden i och med att vi måste marknadsvärdera båda sidor. Du kan ju ytterst sällan få en säkring 100% perfekt, även om den är effektiv så blir det slag i resultatet. Men det är hanterbart.

Använder ni er av de säkringsredovisningsreglerna som finns i IAS 39?

Ja.

I vilka situationer använder ni er av säkringsredovisning?

Typexemplet är fastränteutlåning, inte minst om du ser på vår hypoteksutlåning där många låser räntan och då har vi två alternativ när vi ska finansiera. Antingen så lånar vi upp pengar till samma löptid som vi lånar ut, eller lånar vi upp pengar som är rörliga med rörlig ränta som vi swappar till fast ränta. Det är i utlåningsverksamheten som vi använder säkringar.

Vad får säkringsredovisningen för konsekvenser i redovisningen för er?

Svårt att säga, varierar från kvartal till kvartal, men det är ändå hanterbart. Jag ska se vad vi skrev i vårt tredje kvartal. Effekten är minus 25 miljoner för det första nio månaderna, vilket jag bedömer som mycket lite i detta sammanhang.

Tycker ni att redovisningen blir mer relevant med säkringsredovisning enligt IAS 39?

Nej det tycker jag inte. Just därför att vi säkrar vanlig utlåning och räntemarginal, då tycker jag inte att det känns relevant att få de orealiserade marknadsvärdeslagen i resultaträkningen. Lägre relevans, det vi använder säkringarna för. Men sen så slår det ju väldigt lite så det är ju ingen stor fråga.

Ger säkringsredovisningen en större grad av rättvisande bild av verksamheten i redovisningen?

Om säkringsredovisningen används för att säkra vanlig bankutlåning då tycker jag inte det, vi hade minst lika bra bild innan. **Vad är det som bidrar till det?** Det som är problemet idag är att IAS 39 säger att alla derivat ska marknadsvärderas oavsett vad de används till. Det är grundutgångspunkten. Om vi då använder derivaten för att säkra utlåning så måste vi ju då per definition marknadsvärdera utlåningen eftersom derivatet alltid måste marknadsvärderas. Om jag lånar ut 100 000 till Kalle Karlsson för att göra om köket, ska jag tjäna pengar på räntemarginalen, alltså låna upp pengar billigare än jag lånar ut. Jag ska då marknadsvärdera de här instrumenten och kanske få slag i resultatet med orealiserade marknadsvärden som inte har något med den produkten att göra. Sen kan man värdeteoretiskt diskutera om man alltid ska värdera allt till verkligt värde, men det är en annan fråga.

Använder ni er av den möjlighet till portföljsäkring som finns

Nej, det gör vi inte.

Hur kommer det sig att ni inte gör det?

Vi försökte faktiskt på ett ställe göra det men det visade sig vara för svårt, det gick inte att få ihop. Vi tyckte att regelverket när vi först kollade på det verkade som en framkomlig väg men ju mer vi rotade i det ju svårare tyckte vi att det var att hantera det, och då valde vi att göra en normal fair value hedge. **Där ni kopplar varje säkrad post till säkringsinstrumentet?** Ja, fast den säkrade posten kan ju bestå av många lån, så paket för paket. Vi identifierar instrumenten, inte ett belopp som man gör i portföljsäkringen. **Är det problematiskt att identifiera instrumenten?** Nej det är inte problematiskt, vi har byggt ett system som hanterar det. Svårigheten med den här säkringsredovisningen är ett rätt mycket administrativt problem och det är väldigt tungrovt att göra den. Det kan också vara problem att få effektivitet i paketen. Ett lån kan ju förtidslösas vilket kan göra paketet ineffektivt. Då måste man bryta upp det här paketet och periodisera de marknadsvärden man har tagit och det blir administrativt väldigt jobbigt. **Om man jämför kostnad vs. nytta?** Vi tycker inte vi får nytta av det här på det sättet. Det blir egentligen bara besvärligare.

Hur påverkar bestämmelserna om säkringens effektivitet era beslut att säkringsredovisa?

Det är inte effektivitetskravet i sig som är det besvärliga utan de administrativa krav som ställs på dokumentation och mätning av effektivitet. Vi kan ju betrakta det som en ekonomisk säkring då vi vet att vi har låst in räntemarginalen tillräckligt bra, men det är inte så pass effektivt att vi kan säkringsredovisa, eller kräver helt enkelt för mycket

administrativ kapacitet. Vi blir då tvungna att ta marknadsvärdeförändringarna på derivatet i resultatet istället, men i slutändan blir det ändå noll. Men resan dit kan ju gå lite upp och ned. Det skapar i sin tur, det tycker jag är problemet med 39:an, att dels är det svårt att få effektivitet och dels för att vi inte orkar säkra allt. Då får man acceptera en volatilitet i resultatet. Det är inte att risken har ökat, men slagen ökar då vi måste marknadsvärdera. SHB har ingen särskild grupp som jobbar med detta. 39:an har gjort livet lite svårare för oss som håller på med redovisning.

Mer konkret vad är det som är komplicerat med säkringsredovisning?

Det är egentligen inte så komplicerat. Det är mer att regelverket är oerhört administrativt tungrott. Det krävs mycket dokumentation, både att skapa säkringspaket och effektivitetsmåta kräver systemstöd. När ett paket avbryts måste den säkrade postens förändrade marknadsvärde periodiseras

Vad tycker ni om att EU undantog vissa delar?

Var ingen stor fråga för oss då vi inte använder portföljsäkring. FVO var dock en större fråga, där de tog bort skuldsidan. Jag tycker personligen att det var ok att carve-uten kom då den mildrade något för vissa. Nu tycker jag de borde ta bort den. Ska man följa IAS kan man lika gärna göra det full ut. Det var ju politik på hög nivå. Den europeiska Bankföreningen slogs för att få carve-uten. Det var ett sätt att få bankerna att acceptera det.

Angående den modifierade FVO som nyligen (15/11) antogs av EU, vad tycker ni om den, påverkar den er?

Ja det kan den göra, vi tycker den är bra. Den är ett alternativ för säkringsredovisning. Du kan välja att marknadsvärdera utlåningen mot swappen utan att det administrativt dokumenteras som en säkring och mäta effektiviteten. Man uppnår ändå en säkring.

Instrumenten ska stanna kvar i den kategorin, hur påverkar det er? Ja, man ska vara försiktig med FVO tycker jag. För det är ju oåterkalleligt om du gör det, och ett annat dilemma är att du ska marknadsvärdera lånet. När du säkringsredovisar gör du inte en riktig marknadsvärdering utan gör det utifrån hur referensräntan rör sig. Det är lite skillnad, för att om du ska marknadsvärdera ett lån påverkas marknadsvärderingen av kreditvärdigheten hos den som lånar och hur andra lån prissätts. Om jag lånar ut till en av er till tre procent och marknadsvärderar det är allt frid och fröjd. Om marknadsräntan förändras och jag lånar ut till den andra av er till fyra procent, då sjunker marknadsvärdet på det första lånet eftersom det var sämre helt plötsligt. Detta är en fallgrop, låt oss säga att du använder FVO på 10 000 lån, ett år senare visar det sig att prisbilden på den marknaden där du har lånen har förändrats. Då påverkas marknadsvärdena på lånen uppåt eller nedåt beroende på den nya prisbilden. Det kan bli ganska stora slag. Detta måste vägas in om du använder FVO. Jag förstår inte ECB:s farhågor vad gäller FVO att man skulle missbruka verkligt värde-kategorin. Det verkar som om de tror att bankerna ska spekulera och boka upp marknadsvärdena. Bankerna är ju som företag, de vill ju överleva och vill inte ta allt för stora risker, och det var därför det blev en carve-out. Jag tycker att det är en bra lösning som IASB nu har kommit fram till. **Kommer ni att utöka användandet av FVO?** Det är möjligt. Kommer att avgöras från fall till fall.

Hur blir jämförbarheten mellan olika banker om en säkringsredovisar och en inte?

Svår. Regelverket ska ju öka transparens och jämförbarhet. Med i och med att regelverket innehåller valmöjligheter blir det ju inte så. Det är först nu när årsredovisningarna kommer man kan se hur mycket information alla banker lämnar. Tittar man i

delårsrapporterna kan man definitivt inte jämföra bankerna med varandra. Det finns inte tillräckigt med information för att lista ut vilka vägar de olika bankerna har valt. Problemet för oss är kommunicera ut vad vi har gjort och varför. Nu har ju inte IAS påverkas vårt resultat så mycket, men om de skulle ha gjort det måste vi kunna visa varför.

Hur tycker du att reglerna för säkringsredovisning bör vara utformade?

Allra helst skulle vi vilja att FVO görs om så att man kan värdera utifrån en referensränta, det brukar kallas att man har någon form en komponentansats, att man värderar lånet utifrån hur t.ex. STIBOR rör sig. Om man fick göra det i FVO skulle man kunna skrota säkringsredovisning. **Varför ser reglerna inte ut så?** IASB är inte mogna för det, de tycker inte att man ska göra så helt enkelt. Jag skulle gissa att det säger att "Nej, ett verkligt värde är ett verkligt värde", man ska inte hålla på att värdera en del av ett instrument, utan man ska ju faktiskt värdera hela instrumentet, då ingår även kreditrisk.

Anser ni att IAS 39 i befintligt skick bidrar till att ge en högre grad av rättvisande bild?

Beror på verksamhet. Vi är en utlåningsbank, att marknadsvärdera känns inte speciellt viktigt. Men för oss gör det ingen större skillnad. I en bank med avancerad balansräkning med mycket exotiska produkter, som en amerikansk investmentbank tror jag det är vettigt att marknadsvärdera mycket. Teoretiskt är det vettigt att marknadsvärdera för då ser man ju hela tiden vad balansräkningen är värd. Men man handlar inte med lån, utan man lånar ut för att tjäna på marginalen tills lånet förfaller. Då är 39:an inte så intressant. Däremot om vi tog in lån och tradade då måste man marknadsvärdera för det är ju den verksamheten man sysslar med. Syftet med innehavet är viktigt vid val av värderingsmodell.

Vad tycker ni om en FFV-modell ?

Tveksam till det med tanke på det jag sa om FVO, att det kan bli konstiga slag i en utlåningsportfölj.

Varför tror ni att IASB har utformat reglerna för säkringsredovisning som de har gjort

En anledning är att de vill skapa en global standard och sneglar då på US GAAP. Synen är att ett derivat är en typ av instrument som ska marknadsvärderas, vilket man kan sympatisera med. Har man kommit dit är nästa steg att värdera lånen till marknadsvärde. Jag tror att IASB är oerhört teoretiska i sitt tankesätt. Det ultimata målet för dem är att det ska vara FFV, vilket är det teoretiska riktiga värdet på balansräkningen, vad man kan få för den idag. Nu är det en mixad modell, som man löser med säkringsredovisning. Lån värderas på ett sätt, derivat på ett sätt och när man säkrar fungera det inte. Något av instrumentet får bli ett undantag, lånet får bli det. Innan IAS 39 var det tvärt om, då derivatet fick bli undantag. IAS väljer att gå på säkringsinstrumentets värdering. Vi har en liten resultatpåverkan, vilket kan bero på att vi ansträngt oss att det ska bli så. Vi vill inte att resultatet ska påverkas av olika värderingsfrågor. Vilket gör att vi lagt ner mycket tid på att få det så, utan att vi egentligen har fått något egentligt mervärde av det. Det kan hända att acceptansen för svängningar i resultatet bli större när man blir mer insatt.

Appendix C – Carve-outs

81A (...) When the portion of hedged item is based on expected repricing dates, the effect that changes in the hedged interest rate have on those expected repricing dates shall be included when determining the changes in the fair value of the hedged item. Consequently, if a portfolio that contains prepayable items is hedged with a non-prepayable derivative, ineffectiveness arises if the dates on which items in the hedged portfolio are expected to prepay are revised, or actual prepayment dates differ from those expected

AG99A (...) If a portion of the cash flows of a financial asset or a financial liability is designated as the hedged item, that designated portion must be less than the total cash flows of the asset or liability. For example, in the case of a liability whose effective interest rate is below LIBOR, an entity cannot designate (a) a portion of the liability equal to the principal amount plus interest at LIBOR and (b) a negative residual portion.

AG107A If an entity hedges less than 100% of the exposure on an item, such as 85%, it shall designate the hedged item as 85% of the exposure and shall measure ineffectiveness based on the change in that designated 85% exposure, the entity may use a hedge ratio of other than one to one if that improves the expected effectiveness of the hedge, as explained in paragraph AG100.

AG114C (...) This amount also determines the % measure that is used for testing effectiveness in accordance with paragraph AG126(b)

AG119D (...) how often the entity will test effectiveness and which of the two methods in AG126 it will use

E the methodology used by the entity to determine the amount of assets or liabilities that are designated as the hedged item and, accordingly, the % measure used when the entity tests effectiveness using the method described in AG126(b)

F When the entity tests effectiveness using the method described in paragraph AG126(b), whether the entity will test effectiveness for each repricing time period individually for all time periods in aggregate, or using some combination of the two.

AG121 (...) For prepayable items, paragraph 81A permits this to be achieved by designating the hedged item in terms of the change in the fair value that is attributable to changes in the designated interest rate on the basis of *expected*, rather than *contractual*, repricing dates. However, the effect that changes in the hedged interest rate have on those expected repricing dates shall be included when determining the change in the fair value of the hedged item. Consequently, if the expected repricing dates are revised (eg to reflect a change in expected prepayments), or if actual repricing dates differ from those expected, ineffectiveness will arise as described in paragraph AG126. Conversely, changes in expected repricing dates that (a) clearly arise from factors other than changes in the hedged interest rate, (b) are uncorrelated with changes in the hedged interest rate and (c) can be reliably separated from changes that are attributable to the hedged interest rate (eg changes in prepayment rates clearly arising from a change in demographic factors or tax regulations rather than changes in interest rate) are excluded when determining the change in the fair value of the hedged item, because they are not attributable to the hedged risk. If there is uncertainty about the factor that gave rise to the change in expected repricing dates or the entity is not able to separate reliably the changes that arise from the hedged interest rate from those that arise from other factors, the change is assumed to arise from changes in the hedged interest rate.

AG122 (...) If statistical or other estimation techniques are used for such measurement,

management must expect the result to approximate closely that which would have been obtained from measurement of all the individual assets or liabilities that constitute the hedged item. (...)

AG124 (a) actual repricing dates being different from those expected, or expected repricing dates being revised;

(d) ... (eg when a few of the hedged items bear interest at a rate below the benchmark rate for which they are designated as being hedged, and the resulting ineffectiveness is not so great that the portfolio as a whole fails to qualify for hedge accounting)

AG126 (...) If estimates of repricing dates change between one date on which an entity assesses effectiveness and the next, it shall calculate the amount of effectiveness either:

- (a) as the difference between the change in the fair value of the hedging instrument (see paragraph AG114(h)) and the change in the value of the entire hedged item that is attributable to changes in the hedged interest rate (including the effect that changes in the hedged interest rate have on the fair value of any embedded prepayment option); or
- (b) using the following approximation. The entity:
 - (i) calculates the percentage of the assets (or liabilities) in each repricing time period that was hedged, on the basis of the estimated repricing dates at the last date it tested effectiveness.
 - (ii) Applies the percentage to its revised estimate of the amount in that repricing time period to calculate the amount of the hedged item based on its revised estimate.
 - (iii) Calculates the change in the fair value of its revised estimate of the hedged item that is attributable to the hedged risk and presents it as set out in paragraph AG114(g).
 - (iv) Recognises ineffectiveness equal to the difference between the amount determined in (iii) and the change in the fair value of the hedging instrument (see paragraph AG114(h)).

AG127 (...) All revisions to estimated repricing dates (other than those excluded in accordance with paragraph AG121), including any reallocation of existing items between time periods, are included when revising the estimated amount in a time period in accordance with paragraph AG126(b)(ii) and hence when measuring effectiveness. (...) The procedures set out in paragraph AG 126(b) are then repeated at the next date it tests effectiveness.

AG129 (...) For example, assume an entity schedules items into three repricing time periods. At the previous redesignation, the change in fair value reported in the single line item on the balance sheet was an asset of CU25. That amount represents amounts attributable to periods 1, 2 and 3 of CU7, CU8 and CU10, respectively. At the next redesignation, the assets attributable to period 1 have been either realised or rescheduled into other periods. Therefore, CU7 is derecognised from the balance sheet and recognised in profit or loss. CU8 and CU10 are now attributable to periods 1 and 2, respectively. These remaining periods are then adjusted, for changes in fair value as described in paragraph AG114(g).

AG130 As an illustration of the requirements of the previous two paragraphs, assume that an entity scheduled assets by allocating a percentage of the portfolio into each repricing time period. Assume also that it scheduled CU100 into each of the first two time periods. When the first repricing time period expires, CU110 of assets are derecognised because of expected and unexpected repayments. In this case, all of the amount contained in the separate line item referred to in paragraph AG114(g) that relates to the first time period is removed from the balance sheet, plus 10 per cent of the amount that relates to the second time period.